

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет ім. Лесі Українки

Факультет педагогічної освіти та соціальної роботи

Кафедра теорії та методики початкової освіти

Р.М.Рославець

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ОК «МЕТОДИКА
НАВЧАННЯ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ»**

Луцьк – 2024

УДК [37.016:5] (073)
ББК 74.262 р 30-2
М 54

Затверджено науково-методичною радою Волинського національного університету імені Лесі Українки (прот. № від 2024 р.)

Рецензенти:

Пріма Р.М. зав. каф. теорії та методики початкової освіти, доктор педагогічних наук, професор.

Гончарук О.В., доктор педагогічних наук

М 54 Рославець Р.М.

Методичні рекомендації для здобувачів освіти II курсу з освітнього компоненту «Методика навчання природничої освітньої галузі / Руслана Миколаївна Рославець. Луцьк : Вежа-друк, 2024. 71 с.

УДК [37.016:5] (073)
ББК 74.262 р 30-2

**@ Волинський національний
університет імені Лесі Українки, 2024**

ЗМІСТ

I. Опис навчальної дисципліни «Методика навчання природничої освітньої галузі».....	4
2. Анотація курсу.....	5
3. Програма навчальної дисципліни.	8
3.1. Змістовий модуль 1. Наукові засади методики навчання природничої освітньої галузі	8
3.2. Змістовий модуль 2. Особливості освітнього процесу природничої освітньої галузі	9
4. Практичні роботи.....	9
5.Лабораторні роботи.....	23
5. Запитання до модульної контрольної роботи 1	28
6. Запитання до модульної контрольної роботи 2.....	29
7.Модульна контрольна. Критерії оцінки здобувача вищої освіти за модульну контрольну роботу.....	32
8. Завдання для самостійного опрацювання. Розподіл балів та критерії оцінювання.	33
9.Шкала оцінювання.....	34
10.Критерії оцінки здобувача вищої освіти (Підсумковий контроль) ...	34
11.Перелік питань до екзамену.....	35
12.Рекомендована література та інтернет-ресурси.....	38
12.1.Основна література	38
12.2.Додаткова.....	39
13.Словничок	42
14.Додатки.....	47

**1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ**

Таблиця 1

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній рівень	Характеристика освітнього компонента
Денна форма здобуття освіти	01 Освіта / Педагогіка 013 Початкова освіта Початкова освіта Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти	Нормативний
Кількість годин/кредитів: 120/4		Рік навчання – 2
		Семестр – 3-4
		Лекції – 30 год
		Практичні – 28 год
		Лабораторні – 14год
ІНДЗ: немає		Індивідуальні –
	Самостійна робота – 42 год	
	Консультації – 6 год	
Форма контролю: екзамен		
Мова навчання: українська		

2. АНОТАЦІЯ КУРСУ

Метою природничої освітньої галузі є формування компетентностей в галузі природничих наук, техніки і технологій, екологічної та інших ключових компетентностей шляхом опанування знань, умінь і способів діяльності, розвитку здібностей, які забезпечують успішну взаємодію з природою, формування основи наукового світогляду і критичного мислення, становлення відповідальної, безпечної і природоохоронної поведінки здобувачів освіти у навколишньому світі на основі усвідомлення принципів сталого розвитку.

Основними завданнями вивчення дисципліни є освітні та виховні завдання, формування життєвих, соціальних, громадянських компетентностей учнів початкових класів у їх ставленні до природи, суспільства, інших людей і самих себе, а також найважливіших людських якостей, необхідних у власному житті, в різних сферах діяльності й співіснуванні з іншими живими істотами; виховання гуманної, соціально активної особистості, яка усвідомлює свою належність до різних елементів етносоціального й соціально-культурного середовища, здатної розуміти значення життя як найвищої цінності; усвідомлювати переваги чеснот, норм, установок та якостей, притаманних громадянині демократичного суспільства; оволодіння способами діяльності і моделями поведінки, які відповідають чинному законодавству України, враховують інтереси і потреби громадян, передбачають повагу і взаєморозуміння між людьми; розвиток навичок взаємодії у сім'ї, колективі, суспільстві через активне спілкування з соціальним оточенням, накопичення досвіду комунікативної діяльності, толерантної поведінки, співпереживання і солідарності з іншими людьми; формування основ споживчої культури, вміння самостійно прийняти рішення щодо власної поведінки у різноманітних життєвих ситуаціях тощо.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі освіти повинні оволодіти такими компетентностями:

Програмні компетентності	
Інтегральна компетентність	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі початкової освіти з розумінням відповідальності за свої дії.
Загальні компетентності	ЗК-1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. ЗК-2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової

	<p>активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.</p> <p>ЗК-3. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.</p> <p>ЗК-4. Здатність працювати в команді.</p> <p>ЗК-5. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.</p> <p>ЗК-6. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.</p> <p>ЗК-7. Здатність діяти соціально відповідально і свідомо.</p> <p>ЗК-8. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).</p> <p>ЗК-9. Здатність здійснювати здоров'язбережувальну діяльність в освітньому закладі та створювати психолого-педагогічні умови для психосоціальної підтримки розвитку і навчання дітей в умовах надзвичайних ситуацій на основі усвідомлення цінності життя та здоров'я учасників освітнього процесу.</p> <p>ЗК-10. Здатність безпечно та ефективно застосовувати інформаційно-комунікаційні технології в майбутній професійній діяльності, зокрема в умовах дистанційного навчання, в особистісному розвитку та життєвих ситуаціях.</p>
<p>Спеціальні (фахові) компетентності</p>	<p>СК-1. Здатність спілкуватися державною та іноземною мовами як усно, так і письмово.</p> <p>СК-2. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, використовувати відкриті ресурси, інформаційно-комунікаційні та цифрові технології, оперувати ними в професійній діяльності.</p> <p>СК-3. Здатність до інтеграції та реалізації предметних знань як основи змісту освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти: мовно-літературної, математичної, природничої, технологічної, інформатичної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької, фізкультурної.</p> <p>СК-3.1. <i>Природнича компетентність.</i> Здатність до застосування професійно профільованих природничо-наукових знань і практичних умінь і навичок, які є теоретичною основою побудови змісту природничої освітньої галузі початкової освіти.</p> <p>СК-4. Здатність управляти власними емоційними станами, налагоджувати конструктивну та партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу, формувати мотивацію здобувачів початкової освіти до навчання та організовувати їхню пізнавальну діяльність.</p> <p>СК-5. Здатність до проєктування осередків навчання, виховання й розвитку здобувачів початкової освіти.</p> <p>СК-6. Здатність до організації освітнього процесу в</p>

початковій школі з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів, розвитку в них критичного мислення та формування ціннісних орієнтацій.

СК-7. Здатність до моделювання змісту відповідно до очікуваних результатів навчання, добору оптимальних форм, методів, технологій та засобів формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів у процесі вивчення освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти: мовно-літературної, математичної, природничої, технологічної, інформатичної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької, фізкультурної.

СК-8. Здатність до збору, інтерпретації та застосування даних у сфері початкової освіти із використанням методів наукової діяльності до формування суджень, що враховують соціальні, наукові та етичні аспекти.

СК-9. Здатність до різних видів оцінювання навчальних досягнень здобувачів початкової освіти на засадах компетентнісного підходу.

СК-10. Здатність до професійно-педагогічної діяльності в інклюзивному середовищі з різними категоріями дітей з особливими освітніми потребами.

СК-11. Здатність до здійснення профілактичних заходів щодо збереження життя та здоров'я учнів початкової школи, до надання їм домедичної допомоги, до протидії та попередження булінгу, різних проявів насильства.

СК-12. Здатність доносити до фахівців і нефахівців інформацію, ідеї, проблеми, рішення, власний досвід та аргументувати їх на засадах партнерської взаємодії в умовах початкової школи.

СК-13. Здатність забезпечувати освітній процес, використовуючи педагогічний досвід учителів початкових класів Волинської області, та запроваджуючи інноваційні підходи та технології навчання освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти.

Здобувач освіти:

— відкриває світ природи, набуває досвіду в її дослідженні, шукає відповіді на запитання, спостерігає за навколишнім світом, експериментує та створює навчальні моделі, виявляє допитливість та отримує радість від пізнання природи;

— опрацьовує та систематизує інформацію природничого змісту, отриману з доступних джерел, та представляє її у різних формах;

— усвідомлює розмаїття природи, взаємозв'язки її об'єктів та явищ, пояснює роль природничих наук і техніки в житті людини, відповідально поводить у навколишньому світі;

— критично оцінює факти, поєднує новий досвід з набутим раніше і творчо його використовує для розв'язування проблем природничого характеру.

Міждисциплінарні зв'язки: Курс об'єктивно має міжпредметний характер, тому в його конструюванні забезпечено самостійне значення, оригінальний зміст, який не дублює соціального й науково-пізнавального матеріалу інших навчальних предметів. Водночас він є ядром виховного впливу на особистість дитини і органічно пов'язаний з системою знань, які передбачені іншими предметами, програмою позакласної діяльності, що забезпечить різнобічність та перспективність навчання, виховання і розвитку молодших школярів.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1.

Наукові засади методики навчання природничої освітньої галузі

Лекція 1. Методика навчання природничої освітньої галузі як навчальна дисципліна. Мета та завдання природничої освітньої галузі в Новій українській школі

Навчальний матеріал розкриває зміст природничої освітньої галузі. Студенти засвоюють стратегію наукового пошуку, для реалізації освітньої галузі, яка спирається на усвідомлення завдань, методів, цілісних характеристик, вирішення наукових проблем; знайомляться з Державним стандартом початкової загальної освіти, його реалізацією на сучасному етапі розвитку освіти, з вимогами.

Лекція 2. Формування екологічного мислення, екологічної культури під час вивчення ОК «Методика навчання природничої освітньої галузі».

Модель вчителя трактується рядом авторів, як сукупність вимог що виражають потреби суспільства і мають бути реалізовані в процесі вузівського викладання. Спеціалісти повинні уміти: аналізувати історичні, соціально-екологічні, екологічні явища, процеси і проблеми в суспільстві, усвідомлювати місце і роль в них своєї професійної діяльності, вміти логічно мислити.

Тема 2. Лекція 3. Зміст, принципи відбору і структурування навчального матеріалу з ОК «Методика навчання природничої освітньої галузі».

Основні принципи відбору побудови програми з природничої освітньої галузі (принцип науковості, доступності, систематичності, послідовності, краєзнавчий, сезонний). Методика формування природознавчих уявлень та понять. Умови формування і розвитку природознавчих понять. Сприйняття, уявлення, поняття. Методика формування природничих уявлень і понять. Поодинокі поняття. Біологічні та географічні поняття, зміст та об'єм понять.

Лекція 4. Методи та методичні прийоми вивчення при вивченні природничої освітньої галузі. Класифікація методів навчання

Метод. Дидактична суть методу. Класифікація методів. Словесні, наочні та практичні методи. Структура, методичні прийоми, робота з підручником, досліді.

Змістовний модуль 2. Особливості освітнього процесу природничої освітньої галузі

Лекція 5. Форми організації навчально-виховного процесу. Урок, позакласна та позаурочна робота.

Урок — форма організації процесу навчання у початковій школі. Типи та структура уроків. Структура (макро- та мікроструктура). Структура та методика їх проведення. Методика етапу постановки цілей і завдань уроку.

Змістовний модуль 2. Особливості освітнього процесу природничої освітньої галузі

Лекція 6. Інтерактивні методи навчання при вивченні природничої освітньої галузі. Нестандартні та нетрадиційні уроки.

Дати поняття інтерактивним методам навчання. Розглянути структуру нестандартних та нетрадиційних форм навчання. Познайомитися з структурою.

Лекція 7. Матеріальна база при вивченні природничої освітньої галузі.

Складові матеріальної бази початкової школи: краєзнавчий куточок, географічний майданчик, куточок живої природи. Вимоги до складових матеріальної бази.

Лекція 8. Добір наочності та обладнання до уроків з природничої освітньої галузі. Обґрунтування доцільності їх застосування.

Добір наочності та обладнання до уроку з курсу «Я досліджую світ». Обґрунтування доцільності їх застосування.

4. Практична робота 1

Тема: Формування екологічного мислення, патріотичного, розумового та морального виховання під час вивчення ОК «Методика навчання природничої освітньої галузі».

Мета: Формування екологічної культури, патріотичного, розумового та морального виховання під час вивчення ОК «Методика навчання природничої освітньої галузі» як психолого-педагогічна проблема.

Здобувач вищої освіти повинен знати: Принципи формування екологічної культури, патріотичного, розумового та морального виховання молодших школярів; шляхи удосконалення процесу екологічного виховання здобувачів початкової освіти на уроках «Я досліджую світ».

Здобувач вищої освіти повинен уміти: змістовно аналізувати підручники з курсу ЯДС. Визначати зміст та основні принципи.

Обладнання: підручники інтегрованого курсу з курсу «Я досліджую світ» для 1-2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). (Андрусенко Ірина, Котелянець Наталія, Агеєва Олена; О. В. Волощенко, О. П. Козак, Г. С. Остапенко; Ірина Грущинська), програми, Грушинська І. Реалізація сезонного принципу навчання у процесі вивчення курсу «Я у світі». *Початкова школа*. 2014. №4. С.18–22., Рославець Р., Пріма Д., Орлова С. Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (природнича, соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь) у початковій школі : навч.-

метод. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закладів ОПП «Початкова освіта». Луцьк : ФОП Мажула Ю.М., 2022. 224 с.

Питання для перевірки знань здобувачів вищої освіти

1. Нормативні документи для вивчення ОК «Методика навчання природничої освітньої галузі».
2. Вимоги до Державного стандарту.
3. Вікові особливості взаємодії з навколишнім світом молодших школярів.
4. Типологія поведінкових взаємовідношень.

Практична частина

1. Зміст вивчення природничої освітньої галузі в початковій школі.
2. Еко-поняття «людина-навколишнє середовище».
3. Структура взаємодії людини з оточуючим світом.
4. Особливості фізіологічної взаємодії.
5. Специфіка психологічних відношень.

Домашнє завдання: Зміст, основні принципи навчання

Література: (див у списку використаних джерел)

Практична робота 2-3

Тема: Зміст, принципи навчального матеріалу з ОК «Методика навчання природничої освітньої галузі».

Мета: ознайомитися зі змістом існуючих підручників з даного курсу для початкової школи, визначити основні принципи побудови підручників «Я досліджую світ».

Здобувач вищої освіти повинен знати: структуру та зміст підручників, що реалізують чинні програми предмету «Я досліджую світ», принципи їх побудови та підбору матеріалу.

Здобувач вищої освіти повинен уміти: змістовно аналізувати підручники з курсу ЯДС. Визначати зміст та основні принципи.

Обладнання: підручники інтегрованого курсу з курсу «Я досліджую світ» для 1-2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). (Андрусенко Ірина, Котелянець Наталія, Агеєва Олена; О. В. Волощенко, О. П. Козак, Г. С. Остапенко; Ірина Грущинська), програми, Грушинська І. Реалізація сезонного принципу навчання у процесі вивчення курсу «Я у світі». *Початкова школа*. 2014. №4. С.18–22., Рославець Р., Пріма Д., Орлова С. Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (природнича, соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь) у початковій школі : навч.-метод. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закладів ОПП «Початкова освіта». Луцьк : ФОП Мажула Ю.М., 2022. 224 с.

Питання для перевірки знань здобувачів вищої освіти

1. Що таке принцип навчання. Його зміст.
2. Які принципи навчання використовують на уроках «Я досліджую світ»
2. Визначте основні принципи роботи з підручниками на уроці «Я досліджую світ».

Практична частина

Завдання 1. Відповідно до базового навчального плану, затвердженого Державним стандартом, у програмі курсу «Я досліджую світ» природничої освітньої галузі визначити змістові лінії.

Завдання 2. Охарактеризуйте змістову лінію «Я пізнаю природу»

Завдання 3. Формування загальних уявлень про світ у змістовій лінії «Я в рукотворному світі».

Література: (див у списку використаних джерел)

Домашнє завдання: Нормативні документи

Практична робота 4

Тема: Аналіз вимог Державного стандарту початкової школи, навчальних програм, навчально-методичних комплектів з вивчення природничої освітньої галузі

Мета: Познайомитись із Державним стандартом початкової школи, змістом пояснювальної записки типової програми, визначити специфічні особливості інтегрованого курсу «Я досліджую світ» та сформулювати уявлення про зміст пояснювальної записки до оновленої програми.

Здобувач вищої освіти повинен знати: зміст типових діючих навчальних програм (Савченко О.Я., Шиян Р.Б.) з природничої освітньої галузі для початкової школи; принципи їх побудови та підбору матеріалу.

Здобувач вищої освіти повинен уміти: змістовно аналізувати зміст типових програм з природничої освітньої галузі у початковій школі.

Обладнання: типові навчальні програми (Савченко О.Я., Шиян Р.Б.).

Питання для перевірки знань здобувача вищої освіти

1. Які ознаки властиві методиці навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» як науковій дисципліні?

2. Які знання є основними структурними компонентами змісту інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

3. Чому методика викладання природничої освітньої галузі належать до педагогічних наук? Обґрунтуйте свою думку.

4. З якими науками пов'язана дана методика викладання. Доведіть свої твердження.

5. Інтегрований характер змісту курсу «Я досліджую світ».

6. Назвіть загальнодидактичні принципи відбору навчального матеріалу до програм з природничої освітньої галузі,

Практична частина

Завдання 1. Прочитайте та проаналізуйте пояснювальну записку до програми та вимоги до навчальних досягнень учнів на кінець навчального року. На основі прочитаного запишіть:

а) мету і завдання курсу «Я досліджую світ» (клас та освітню галузь за вибором здобувача вищої освіти);

б) основні вимоги до навчальних досягнень молодших школярів на кінець навчального року (клас та освітню галузь за вибором здобувача вищої освіти).

Завдання 2. Визначте, як у змісті курсу «Я досліджую світ» відображені міжпредметні зв'язки.

Завдання 3. Виписати основні розділи програми з змісту освітньої природничої галузі, дати їм коротку характеристику.

Література:

1. Державний стандарт початкової загальної освіти. *Початкова школа*. від 24 липня 2019 р. № 688.

2. Про затвердження типових освітніх програм для 1–4 класів закладів загальної середньої освіти (Наказ МОН № 1273 від 08.10.2019 р.). URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2019/10/5d9d950e2e6d2068304471>.

3. Про затвердження типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти I ступеня : / розроб. під кер. Савченко О. Я. 1-2 клас : Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.10.2019 року № 1272. URL: <https://mon.gov.ua> > osvita.

4. Про затвердження типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти I ступеня : / розроб. під кер. Савченко О. Я. 3-4 клас : Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.10.2019 року № 1273. URL: <https://mon.gov.ua> > osvita.

Домашнє завдання: Зміст підручників інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (природнича освітня галузь)

Практична робота 5

Тема: Аналіз підручників інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Мета: ознайомитися зі змістом існуючих підручників з даного курсу для початкової школи, проаналізувати їх та виявити подібність та відмінність у структурі.

Здобувач вищої освіти повинен знати: структуру та зміст підручників, що реалізують чинні програми предмету «Я досліджую світ», принципи їх побудови та підбору матеріалу.

Здобувач вищої освіти повинен уміти: змістовно аналізувати підручники з курсу ЯДС. Дати коротке пояснення щодо положень структурування підручників.

Обладнання: підручники інтегрованого курсу з курсу «Я досліджую світ» для 1-2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). (Андрусенко Ірина, Котелянець Наталія, Агеєва Олена; О. В. Волощенко, О. П. Козак, Г. С. Остапенко; Ірина Грущинська), програми.

Питання для перевірки знань здобувачів вищої освіти

1. Що таке підручник? Які існують структурні компоненти підручника?

2. Що таке текст? На які частини розподіляються текст та позатекстовий компонент?

3. Матеріал підручників з предмету «Я досліджую світ» для 1-2 класів. Інтегрований підхід внутрішньо-предметних і міжпредметних зв'язків.

3. Яку роль відіграють підручники в освітньому процесі НУШ.

4. Визначте основні принципи роботи з підручниками на уроці.

Практична частина

Завдання 1. Аналіз структури та змісту підручників для 1-2- класу «Я досліджую світ» авторів Андрусенко І.В., Котелянець Н.В., Агєєвої О.В. (можна аналізувати підручник за вибором здобувача освіти):

а) бібліографічні дані підручника, гриф; б) з'ясуйте, наскільки повно підручники реалізують зміст відповідних програм з освітньої природничої галузі; в) оцініть відповідність матеріалу підручників принципам інтеграції, критичного мислення, педагогіки партнерства на прикладі довільно вибраної вами теми; г) проаналізуйте текстовий компонент підручників (основний, додатковий, пояснювальний) у таких напрямках: відповідність програмі, обсяг, доступність викладення тощо; д) дайте оцінку позатекстовому компоненту підручників (запитання і завдання, ілюстративний матеріал, апарат орієнтування): відповідність віковим особливостям учнів; диференціація відповідно до рівня розвитку учнів; чітке і зрозуміле формулювання, що забезпечує можливість самостійного виконання їх учнями; спрямованість на формування навичок самостійної роботи, в тому числі з позапрограмовим матеріалом (додатковою літературою); ілюстративний матеріал підручників, його характер (рівнозначний, обслуговуючий тощо) та значення для засвоєння учнями початкової школи. Особливості апарату орієнтування в сучасних підручниках з курсу «Я досліджую світ»: наявність і різноманітність умовних позначень, приклади; наявність шрифтових виділень тощо, приклади.

Завдання 2. Аналіз відповідності підручників типовій сучасній програмі для 1-3 класів.

2.1. Записати матеріал, передбачений програмою, але відсутній в підручниках за схемою або навпаки:

Тема програми	Матеріал підручника, відсутній в програмі
Світ, у якому ти живеш	Різноманітність рослин та тварин. Із чого людина виготовляє предмети.

Завдання 3. Записати теми уроків з освітньої природничої галузі «Я досліджую світ» спрямовані на формування наукового світогляду молодших школярів та їх основний зміст.

Завдання 4. Аналіз підручника (автор за вибором здобувача) «Я досліджую світ» для другого класу (Частина 1).

4.1. Визначити та записати теми розділу «Людина в суспільстві», які характеризують людину, як особистість та її спілкування з іншими людьми; громадянські права та обов'язки як члена суспільства; пізнання свого краю, історії, символів держави. Внесок українців у світові досягнення.

4.2. Складіть загальний тлумачний словник з матеріалу підручника до тем, які аналізувалися.

Література: (див у списку використаних джерел)

Домашнє завдання: Методика організації знань. Формування природничих уявлень та понять.

Практична робота 6

Тема: Знання освітньої природничої галузі. Методика організації засвоєння знань. Формування та розвиток природничих уявлень та понять в Новій українській школі.

Мета: усвідомлення алгоритму формування природничих уявлень і понять в учнів початкових класів в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ»; стимулювання потреби в набутті виконавських дій.

Здобувач вищої освіти повинен знати: основні природничі, соціальні і здоров'язбережувальні уявлення та поняття, їх поділ.

Здобувач вищої освіти повинен уміти: на основі теоретичних знань визначити у змісті програми для 3-го класу загальні географічні та біологічні поняття.

Обладнання: програми та підручники курсу «Я досліджую світ», методичні рекомендації, дод.А-Б методичних рекомендацій

Питання для перевірки знань здобувача вищої освіти

1.Визначте типові помилки молодших школярів при засвоєнні уявлень предметів та явищ природи.

2.Реалізація сезонного принципу навчання у процесі вивчення курсу «Я досліджую світ».

3.Визначте шляхи подолання неуспішності молодших школярів при засвоєнні природознавчих понять з курсу «Я досліджую світ».

4. Види уявлень та понять у курсі «Я досліджую світ»

Практична частина

Завдання 1. Розкрийте суть поняття як форми знань:

— в яких формах знання засвоюються учнями в процесі навчання? Чи відрізняється відчуття від сприймання, уявлення від поняття? Наведіть приклади;

— охарактеризуйте умови формування уявлень. Назвіть алгоритм формування;

— охарактеризуйте етапи формування понять. Яке значення має формування природничих понять у початкових класах?

— назвіть прийоми перевірки засвоєння природничих понять. Розкрийте значення розвитку самостійності молодших школярів при їх формуванні.

Завдання 2. Складіть список поодиноких природничих понять, включених у програму інтегрованого курсу «Я досліджую світ» для 3-го класу.

Завдання 3. Виходячи із спостережень одиничних предметів, складіть схему формування уявлень про предмет (за вибором здобувача вищої освіти).

Завдання 4. Скласти послідовність формування поняття «природа» в 1-3 кл. за схемою. На прикладі схеми показати кількість істотних ознак поняття «природа», які складають його зміст.

Завдання 5. Ознайомитися з прикладом формування уявлень про зміни з листопадними деревами протягом. Записати умови формування природознавчих уявлень у молодших школярів.

5.1. Заповніть таблицю (складіть список загальних природничих понять за програмою для 1-3 класів курсу «Я досліджую світ»). Складіть схему розвитку одного з понять.

Наприклад,

Розділ програми	клас	Загальні поняття	Види понять
Людина і світ	3	Людське «Я».	Біологічне
Україна на карті світу.	3	Україна – європейська держава.	Географічне

Тема: «Корисні копалини»:

1 етап: сприйняття предмета, явища. Вапняки – корисна копалина. Сприйняття завжди цілісне та предметне. Воно ґрунтується на відчуттях і виникає на їх основі. Завдяки сприйняттям діти отримують образ предмета в цілому.

2 етап: формування уявлень. На властивостях (вапняки – твердість, будова, колір) у дітей формуються уявлення. Для розширення уявлень потрібно порівнювати ознаки і властивості предмета (вапняки порівнюється з іншими корисними копалинами).

3 етап: формування в дітей певних понять. При вивченні природознавства діти зустрічаються з біологічними та географічними поняттями. Одиничні географічні – вапняки, загальні географічні – корисні копалини. Вапняки добувають в горах або в гористих місцевостях країни. Місцезнаходження: Крим, Карпатські гори. Використання: в будівництві, промисловості, медицині. Вапняки утворилися з раковин різних морських тварин і скелетів риб на дні колишніх морів та океанів.

Література: (див у списку використаних джерел, методичні рекомендації відображено у Додатку А)

Домашнє завдання: Методи та прийоми змісту освітньої природничої галузі.

Практична робота 7

Тема: Методична різноманітність проблемних завдань на уроках «Я досліджую світ»

Мета: усвідомлення суті загально-дидактичних методів навчання; розкрити суть проблемного навчання; показати роль розповіді та бесіди як методів організації процесу навчання природничої освітньої галузі; познайомитись з методикою їх проведення.

Здобувач вищої освіти повинен знати: прийоми, що полегшають пошуки шляхів виконання проблемних завдань на уроках «Я досліджую світ».

Здобувач вищої освіти повинен вміти: добирати різні методи навчання при розробці окремих фрагментів уроків з курсу, закріпити вміння застосовувати різні методи навчання при проведенні уроків.

Обладнання: зошити та підручники з курсу «Я досліджую світ» для 1-4 класу, типові навчальні програми (Савченко О.Я., Шиян Р.Б.).

Питання для перевірки знань здобувачів вищої освіти

1. Проблемні методи навчання, їх характеристика.

2.Спостереження, проведення лабораторних дослідів (експеримент), роботи з визначення та опису об'єктів, роботи з природознавчими приладами

3.Проблемні методи навчання при роботі у куточку живої природи й на навчально-дослідницькій ділянці.

Методичні рекомендації: Розрізняють проблемні ситуації з різними видами протиріч: між старими й новими знаннями; між життєвими уявленнями й науковими знаннями та ін.

Прийоми, що полегшають пошуки шляхів виконання проблемних завдань, як то:

а)додаткова інформація (у вигляді схематичного зображення предметів, явищ, процесів, додаткових спостережень за ними; актуалізації життєвого досвіду);

б)повторення способу виконання аналогічних завдань;

в)розв'язання аналогічних, але простіших завдань;

г)указівка на аналогії;

д)постановка додаткових запитань, які спрямовують хід:

а) у конструюванні навчальних проблемних завдань, міркування;

е)актуалізація загальних законів, правил, принципів і закономірностей, які сприятимуть поясненню або передбаченню фактів, дій та ін.

Специфіка застосування цього методу у початкових класах проявляється як школярі розв'язуватимуть самостійно, але обов'язково під керівництвом учителя, оскільки вони носять навчальний характер. Метою їх використання є не тільки засвоєння нових знань та умінь (їх можна подати і в готовому вигляді), а оволодіння дитиною досвідом цілісного розв'язання проблеми;

б) у способах керівництва самостійною пошуковою діяльністю школярів.

Практична частина:

1.Побудуйте проблемний виклад. Обґрунтуйте можливість і доцільність вибору цього методу навчання в конкретній ситуації. В чому полягає специфіка знань, якими повинні оволодіти молодші школярі під час використання проблемного викладу? На прикладі уроків «Як обертається Земля», «Зміна дня і ночі», «Зміна пір року» продемонструйте різноманітність створення проблемних ситуацій різного типу. Оберіть доцільні.

2.Наведіть приклади орієнтовних проблемних питань для таких тем курсу: (за підручником І. В. Андрусенко Я досліджую світ):

Клас	Тема уроку (елементи змісту)	Проблемне питання

3.На основі логічної схеми уроку на вибір (Будова рослин. Рослини – живі організми. Різноманітність рослин. Хвойні і листяні, однорічні, дворічні та багаторічні рослини. Охорона рослин) для кожної завершеної частини:

а) визначте конкретну дидактичну мету та конкретні дидактичні підзадачі, розв'язання яких призведе до її досягнення;

б) визначте найефективніші методи навчання, враховуючи критерії вибору кожного з них;

- в) розробіть оптимальні прийоми реалізації вибраного методу навчання;
- г) визначте власне предметний зміст, на якому об'єктивно можливо створити проблемну ситуацію і сформулювати проблему;
- д) відберіть або сконструювати різні прийоми створення проблемних ситуацій в конкретних умовах;
- е) визначте зміст локальної готовності школярів, яка необхідна для розв'язання конкретної проблеми, та розробити методика її забезпечення.

Література: (див у списку використаних джерел)

Домашнє завдання: Методи та методичні прийоми

Практична робота 8

Тема: Методи і прийоми навчання здобувачів початкової освіти при вивченні курсу «Я досліджую світ».

Мета: усвідомлення суті загально-дидактичних методів навчання; розкрити суть проблемного навчання; показати роль розповіді та бесіди як методів організації процесу навчання природничої освітньої галузі; познайомитись з методикою їх проведення. Визначити особливості активних та пасивних методів навчання.

Здобувач вищої освіти повинен знати: методи навчання природничої освітньої галузі.

Здобувач вищої освіти повинен вміти: добирати різні методи навчання при розробці окремих фрагментів уроків з курсу, закріпити вміння застосовувати різні методи навчання при проведенні уроків.

Обладнання: зошити та підручники з курсу «Я досліджую світ» для 1-4 класу, типові навчальні програми (Савченко О.Я., Шиян Р.Б.).

Питання для перевірки знань здобувачів вищої освіти

1. Дайте визначення методу і прийому. Наведіть приклади взаємозв'язок. В чому полягає суть методу навчання як дидактичної категорії?

2. Яка головна мета інформаційно-рецептивного (пояснювально-ілюстративного) методу навчання? Загальна структура інформаційно-рецептивного методу навчання?

3. Загальна структура спонукально-репродуктивного методу. Його суть, мета?

4. Охарактеризуйте загальні проблемні методи навчання (проблемний виклад, евристичний, дослідницький). Назвіть прийоми, що полегшують пошуки шляхів виконання проблемних завдань.

5. Дайте аналіз словесним методам навчання. Яку роль у процесі навчання вони відіграють. Наведіть принципи використання індукції та дедукції у викладанні курсу «Я досліджую світ».

Практична частина

Завдання 1. Колективна робота за підручником.

1.1. Вибрати будь-яку статтю з підручника з предмету та познайомитися з питаннями та завданнями до цієї статі. На основі статті визначити, який із словесних методів (бесіда чи розповідь) будуть використовуватись на уроці. Скласти бесіду або розповідь, виходячи з методики.

1.2. Вкажіть її вид (за дидактичною метою, за логікою передачі інформації, за характером пізнавальної активності здобувачів початкової освіти. Обґрунтуйте доцільність вибору в конкретній ситуації.

Завдання 2. Побудуйте проблемний виклад. Обґрунтуйте можливість і доцільність вибору цього методу навчання в конкретній ситуації. В чому полягає специфіка знань, якими повинні оволодіти молодші школярі під час використання проблемного викладу?

Завдання 3. На прикладі уроків: Тема: «Як обертається Земля», «Зміна дня і ночі» (2-й клас І.В.Андрусенко – природнича галузь, 1-й, 3-й, 4-й клас за вибором здобувача) продемонструйте різноманітність створення проблемних ситуацій різного типу. Оберіть доцільні.

Література: (див у списку використаних джерел).

Домашнє завдання: Форми організації навчання.

Практична робота 9

Тема: Урок – основна форма організації процесу навчання. Методика проведення комбінованого уроку.

Мета: Ознайомити здобувачів вищої освіти з формами організації освітнього процесу; основними типами уроків інтегрованого курсу «Я досліджую світ»; з методикою проведення комбінованого уроку; навчитись робити записи ходу уроку; виділяти традиційні методи (розповідь, бесіда) та специфічні (гра, практична діяльність).

Здобувач вищої освіти повинен знати: типи уроків; особливості методики проведення комбінованих уроків у процесі вивчення курсу «Я досліджую світ».

Здобувач вищої освіти повинен вміти: проводити комбіновані уроки з вище названого курсу.

Обладнання: програми, підручники та методичні посібники з інтегрованого курсу «Я досліджую світ»

Питання для перевірки знань здобувачів вищої освіти

- 1.Що таке урок? Типи уроків інтегрованого курсу «Я досліджую світ».
- 2.Що таке комбінований урок? Особливості його структури.
- 3.Назвати основні вимоги до комбінованого уроку.

Практична частина

Завдання 1. Ознайомитись із змістом типової навчальної програми виписати теми комбінованих уроків.

Завдання 2. Розробити за даною темою конспект комбінованого уроку (тему дає викладач).

2.1.Тема уроку, мета, тип, обладнання, навчальні посібники.

2.2.Визначити вид опитування і скласти питання для фронтальної та індивідуальної бесіди.

2.3.Підготувати питання для актуалізації опорних знань молодших школярів.

2.4.Використовуючи матеріал підручника та інших посібників, розробити основну частину уроку: скласти питання для узагальнюючої бесіди; скласти запитання для домашнього завдання.

Література: (див у списку використаних джерел)

Домашнє завдання: Підготувати комбінований урок.

Практична робота 10

Тема: Позакласна та позаурочна робота

Мета: розкрити роль позаурочної роботи у процесі навчання; формувати вміння планувати роботу природничого гуртка, розробляти домашні завдання різних типів. Розкрити роль позакласної роботи; формувати вміння розробляти і проводити позакласні заходи із здобувачами початкової освіти початкових класів, планувати роботу природничого гуртка.

Виховувати пізнавальний інтерес, самостійність, організованість і відповідальність за виконану роботу.

Здобувач вищої освіти повинен знати: методи навчання з предмету; розрізняти поняття «позакласна» та «позаурочна» робота, їх види та особливості.

Здобувач вищої освіти повинен вміти: скласти різноманітні конспекти даних форм організації навчального процесу.

Обладнання: підручники, зошити, методичні рекомендації щодо проведення родинних свят, ситуативні завдання на уроках.

Питання для перевірки знань здобувачів вищої освіти

1. Перевірка знань з питань організації позаурочної роботи:

— яке значення має позаурочна робота? Що таке домашня робота у структурі процесу викладання природничої освітньої галузі?

— у чому полягає специфіка домашньої навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів?

— якими шляхами здійснюється керування самостійною навчально-пізнавальною діяльністю учнів під час виконання домашніх завдань? Охарактеризуйте методичну різноманітність домашніх завдань;

— яке значення має мотивація домашньої роботи для успішного виконання її учнями? Назвіть основні прийоми її забезпечення у процесі навчання.

— чим відрізняється позаурочна робота від позакласної?

Практична частина

Завдання 1. На основі матеріалу підручника і робочого зошита (автора вибирає здобувач) скласти домашні завдання до всіх типів уроків. При розробці домашніх завдань брати за основу: роботу за підручником та іншою додатковою літературою, робочим зошитом, проведення спостережень, дослідів тощо. Скласти тематику літніх завдань для молодших школярів, що закінчили 2-й клас

Завдання 2. Схарактеризуйте основні види позакласної роботи з природознавства. Як організувати роботу в краєзнавчому куточку з молодшими школярами?

Розробити сценарій свята на тему: «День зустрічі птахів». (Можна вибрати свою тему позакласного заходу). Скласти план роботи гуртка юних любителів природи. Скласти стислий список літератури для позакласного читання для учнів 3 класів.

Домашнє завдання: Інтерактивні методи навчання при вивченні природної освітньої галузі.

Література: (див у списку використаних джерел)

Практична робота 11

Тема: Шляхи підвищення якості навчально-виховного процесу. Застосування інтерактивних методик на уроках «Я досліджую світ» у початковій школі.

Мета: усвідомлення суті інтерактивних технологій, доцільності використання їх на уроках у початковій школі; познайомити здобувачів вищої освіти зі структурою та методикою інтерактивного уроку, формування практичних навичок з методики його проведення. Осмислення ролі комп'ютерної техніки у засвоєнні навчального матеріалу молодшими школярами; формування первісних умінь застосовувати комп'ютерні програми на уроках «Я досліджую світ».

Здобувач вищої освіти повинен знати: методи навчання природничої освітньої галузі,

Здобувач вищої освіти повинен вміти: добирати різні методи навчання при розробці окремих фрагментів уроків з курсу, закріпити вміння застосовувати різні методи навчання проведенні уроків.

Обладнання: зошити та підручники з курсу «Я досліджую світ» для 1-4 класу, типові навчальні програми (Савченко О.Я., Шиян Р.Б.).

Питання для перевірки знань здобувачів вищої освіти

1. Передісторія виникнення інтерактивних методик. Застосування інтерактивних методів на уроках у початковій школі.

2. Технологія навчання у грі. Технології опрацювання дискусійних питань.

3. Структура і методика інтерактивного уроку.

4. Роль комп'ютера у здійсненні особистісно орієнтованого навчання і виховання молодших школярів.

Практична частина

Завдання 1. Проаналізувати мультимедійні навчальні програми для дітей молодшого шкільного віку.

Завдання 2. Визначити можливості мультимедійних технологій використання на уроках «Я досліджую світ» відповідно до тем: «Тварини нашої планети», «Рослини нашої планети», «Анатомія людини», «Дитина та довкілля», «Валеологія».

Література: (див у списку використаних джерел).

Домашнє завдання. Нестандартні та нетрадиційні уроки.

Практична робота 12

Тема: Нетрадиційні та нестандартні уроки природничої освітньої галузі.

Мета: закріпити вміння застосовувати різні методи навчання при розробці уроків даної галузі; розвиток практичних навичок в складанні конспектів нетрадиційних та нестандартних уроків з предмету «Я досліджую світ» у 1- класах.

Здобувач вищої освіти повинен знати: методи навчання з предмету; особливості нетрадиційних та нестандартних уроків.

Здобувач вищої освіти повинен уміти: добирати різні методи навчання при розробці окремих фрагментів уроків з курсу; складати конспекти нетрадиційних та нестандартних уроків.

Обладнання: підручники, зошити, методичні рекомендації щодо проведення родинних свят, тестові завдання, ситуативні завдання на уроках.

Питання для перевірки знань здобувача вищої освіти

1.Метод. Дидактична суть методу. Використання методичних прийомів на уроках природничої освітньої галузі.

2.Класифікація методів навчання молодших школярів даної галузі.

3.Які ви знаєте форми освітнього процесу при вивченні природничої освітньої галузі.

4.Нетрадиційні та нестандартні уроки з курсу у початковій школі.

5.Родинні свята, тестові завдання, ситуативні завдання на уроках.

Практична частина

Завдання 1. Вибрати будь-яку статтю з підручника з предмету «Я досліджую світ», ознайомитися з питаннями та завданнями до цієї статі. На основі статті визначити, який із словесних методів (бесіда чи розповідь) будуть використовувати на уроці.

Завдання 2. Випишіть у зошит особливості проведення нетрадиційного та нестандартного уроків.

Завдання 3. Знайти у методичній літературі приклади планів-конспектів родинних свят з курсу «Я досліджую світ». Зробити змістовний аналіз за схемою: визначити мету, структура уроку, визначити змістовність, оригінальність та насиченість матеріалу, доцільність проведення такого виду уроку.

Завдання 4. Запишіть у зошит план-конспект нетрадиційного та нестандартного уроку з курсу «Я досліджую світ» для 1 або 2 класу

Розробіть детальний конспект уроку (*тема на вибір: урок-подорож, урок-проект, урок-вікторина, історична казка*).

З цією метою: складіть логічну схему власне предметного змісту теми уроку; визначити макроструктуру такого уроку; визначити власне педагогічні цілі та дидактичні цілі (задачі) і підцілі (підзадачі) на кожному етапі; виберіть об'єктивно найефективніші методи досягнення дидактичних цілей; виберіть або змодельуйте конкретні методичні прийоми розв'язання дидактичних підзадач у структурі кожного методу; прокоментуйте методику вашого варіанту організації і проведення кожного етапу уроку відповідно до його психо-дидактичної суті та специфіки власне предметного змісту.

Література: (див у списку використаних джерел).

Домашнє завдання: матеріальна база

Практична робота 13-14

Тема: Матеріальна база. Реалізація принципу наочності в курсі природничої освітньої галузі Нової української школи.

Мета: усвідомлення сутності принципу наочності в процесі навчання, відмінності між чуттєвістю і наочністю ознак і властивостей об'єктів природи; ознайомлення з вимогами до використання засобів наочності; розвиток уміння використовувати різні види засобів наочності на різних етапах процесу навчання.

Здобувач вищої освіти повинен знати: класифікацію обладнання з даного курсу.

Здобувач вищої освіти повинен уміти: добирати наочність та обладнання до різних типів уроків з методики навчання освітньої природничої галузі.

Обладнання: різноманітне обладнання до уроків (залежно від теми).

Теоретична частина

1. Що таке матеріальна база. Наповнення матеріальної бази.

2. Які загальні вимоги до методики застосування засобів наочності? Які засоби наочності належать до натуральних? Охарактеризуйте їх. Розкажіть про особливості методики використання натуральних засобів наочності.

3. Які засоби наочності належать до образотворчих? У чому їх особливості? Розкажіть про методику застосування образотворчих засобів наочності в процесі навчання природничої освітньої галузі.

4. Які засоби наочності належать до аудіовізуальних? Охарактеризуйте їх. На конкретних прикладах розкрийте методику застосування аудіовізуальних засобів наочності в процесі навчання. У чому їх перевага?

5. Які види моделей використовуються у процесі навчання? Чим забезпечується ефективність застосування моделей в процесі навчання молодших школярів?

6. Які критерії доцільності вибору моделей в процесі навчання? В чому полягає специфіка моделей як засобів наочності?

Практична частина

Завдання 1. Користуючись логічними схемами змісту тем навчального предмета, у кожній логічно завершеній частині конкретної теми визначте цілі використання засобів наочності; виберіть стосовно них найефективніші засоби наочності; покажіть методику їх застосування. Зробіть карту моделей наочності до курсу природничої освітньої галузі 3 кл.

Завдання 2. Ознайомиться із статтями підручника з курсу «Я досліджую світ» (2 клас Ч.2), визначити основне та допоміжне обладнання яке використовується на уроках і записати у таблицю класифікацію основного обладнання за зразком:

Натуральні об'єкти	Образотворчі	Аудіовізуальні	Моделі

Завдання 3. Розробіть конспект уроку з застосуванням натуральних засобів наочності. Розробити не менше 3 фрагментів уроку та заповнити таблицю (можливі теми: «Скелет – опора тіла людини», «Лісостеп і степ» і т.д)

Предмет, клас	Тема уроку	Засоби навчання	Фрагменти уроку з різноманітними засобами навчання

Завдання 4. Використовуючи програмне забезпечення спробуйте створити електронну презентацію, що унаочнює вибраний фрагмент уроку.

Література: осн.: 2, 4; дод.: 8

Домашнє завдання: Підготовка до МКР 1

Лабораторна робота 1

Тема: Формування просторового мислення на уроках «Я досліджую світ»

Мета: Формування просторового мислення під час вивчення ОК «Методика навчання природничої освітньої галузі» як психолого-педагогічна проблема.

Здобувач вищої освіти повинен знати: методику орієнтування за місцевими ознаками; як формувати у дітей уявлення про орієнтування на місцевості за місцевими ознаками, поняття «компас» і визначення сторін горизонту за компасом.

Здобувач вищої освіти повинен уміти: формувати уміння визначати сторони горизонту за місцевими ознаками і за компасом, вміти розвивати просторові уявлення школярів, мотивувати бажання виконувати завдання групою.

Обладнання: підручники інтегрованого курсу з курсу «Я досліджую світ» для 1-2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). (Андрусенко Ірина, Котелянець Наталія, Агеєва Олена; О. В. Волощенко, О. П. Козак, Г. С. Остапенко; Ірина Грущинська), програми, Грушинська І. Реалізація сезонного принципу навчання у процесі вивчення курсу «Я у світі». *Початкова школа*. 2014. №4. С.18–22., Рославець Р., Пріма Д., Орлова С. Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (природнича, соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь) у початковій школі : навч.-метод. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закладів ОПП «Початкова освіта». Луцьк : ФОП Мажула Ю.М., 2022. 224 с.

Питання для перевірки знань здобувачів вищої освіти

- 1.Що називається горизонтом? Лінією горизонту?
- 2.За яких умов розширюється горизонт?
- 3.Чи можна довести, що лінія горизонту — це уявна лінія? Як це зробити?
- 4.Скільки основних сторін має горизонт? Назвіть їх.
- 5.Назвіть проміжні сторони горизонту.
- 6.Що означає орієнтуватися на місцевості?.

Практична частина

1. Визначте місце теми «Україна на карті» та вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки молодших школярів.

2. За логічними схемами тем уроків запропонуйте їх макроструктуру. Обґрунтуйте відповідь.

3. Складіть конспект уроку до однієї з тем: «Червона Книга України», «Природа степів». «Річки України».

4. Запропонуйте завдання на формування просторових уявлень у молодших школярів на уроці.

Література: (див у списку використаних джерел, з методичними рекомендаціями можна ознайомитися у Додатку Г)

Домашнє завдання: Нормативні документи

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА 2

Тема: Аналіз зошитів з друкованою основою інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Мета: ознайомитися зі структурою зошитів з друкованою основою, проаналізувати їх та виявити подібність та відмінність у структурі. (2 автори за вибором здобувача освіти)

Здобувач вищої освіти повинен знати: структуру та зміст зошитів з друкованою основою, що реалізують чинні програми предмету «Я досліджую світ», принципи їх побудови та підбору матеріалу.

Здобувач вищої освіти повинен уміти: змістовно аналізувати зошити з друкованою основою курсу ЯДС. Давати коротке пояснення щодо положень структурування зошитів.

Обладнання: підручники інтегрованого курсу з курсу «Я досліджую світ» для 1-2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). (Андрусенко Ірина, Котелянець Наталія, Агеєва Олена; О. В. Волощенко, О. П. Козак, Г. С. Остапенко; Ірина Грущинська), програми, зошити з друкованою основою.

Питання для перевірки знань здобувачів вищої освіти

1. Що таке зошит з друкованою основою? Які існують структурні компоненти?

2. Місце робочого зошита з друкованою основою в системі засобів навчання.

3. Значення робочих зошитів з друкованою основою в практичній роботі НУШ. Визначте основні принципи роботи з зошитами на уроці.

Практична частина

Завдання 1. Аналіз структури та змісту робочих зошитів з друкованою основою для 1-2- класу «Я досліджую світ» авторів Андрусенко І.В., Котелянець Н.В. (можна аналізувати зошит за вибором здобувача).

Завдання 2. Відповідність зошитів типовій сучасній програмі для 1-3 класів.

2.1. Записати матеріал, передбачений програмою, але відсутній у зошитах з друкованою основою за схемою або навпаки:

Тема програми	Матеріал підручника, відсутній в програмі
Світ, у якому ти живеш	Різноманітність рослин та тварин. Із чого людина виготовляє предмети.

Завдання 3. Продовжити визначення: інформативно-ілюстративна функція зошитів забезпечує:.....

Завдання 4. Робочий зошит з друкованою основою як засіб індивідуалізації навчання молодших школярів початкової школи.

Завдання 5. Поетапне формування загально-інтелектуальних умінь школярів засобами робочих зошитів з друкованою основою

Література: (див у списку використаних джерел)

Домашнє завдання: Методика організації знань. Формування природничих уявлень та понять.

Лабораторна робота 3

Тема: Методика розробки проєктів у процесі вивчення предметів природничої освітньої галузі.

Мета: сприяти розкриттю здібностей, розвивати практичні навички у розробці проєктів у 1-3 класах; формувати та розвивати пізнавальну активність; сприяти розвитку вмінь самостійно набувати знання.

Здобувач вищої освіти повинен знати: особливості методики розробки проєктів у процесі вивчення природничої освітньої галузі.

Здобувач вищої освіти повинен вміти: застосовувати метод проєктів на уроках з вище названого курсу.

Обладнання: підручники з курсу, інформаційні джерела.

Питання для перевірки знань здобувачів вищої освіти

1. Визначте сутність проєктної діяльності. Визначте зв'язок між проєктною діяльністю та методом проєктів.

2. Які етапи роботи над проєктом виділяються у сучасній педагогічній літературі.

Практична частина

Завдання 1. Ознайомившись з методичним апаратом підручника «Я досліджую світ» для 2-го класу (Ч.1) запропонувати назви проєктів.

Завдання 2. Розробити проєкт «Людина в суспільстві».

Література: осн.: 2, дод.: 1, 3, 5, 6, 7.

Домашнє завдання: Методи та методичні прийоми.

Лабораторна робота 4

Тема: Евристичний та дослідницький метод навчання

Мета: усвідомлення суті загально-дидактичних методів навчання; суть проблемного навчання; показати роль розповіді та бесіди як методів організації процесу навчання природничої освітньої галузі; познайомитись з методикою їх проведення. Визначити особливості активних та пасивних методів навчання.

Здобувач вищої освіти повинен знати: методи навчання природничої освітньої галузі.

Здобувач вищої освіти вміти: добирати різні методи навчання при розробці окремих фрагментів уроків з курсу, закріпити вміння застосовувати різні методи навчання при проведенні уроків.

Обладнання: зошити та підручники з курсу «Я досліджую світ» для 1-4 класу, типові навчальні програми (Савченко О.Я., Шиян Р.Б.).

Питання для перевірки знань здобувачів вищої освіти

1. Евристичні та дослідницькі методи навчання.
2. Дослід, структура, методика використання дослідів.
3. Практичні роботи курсу «Я досліджую світ», демонстрації і досліди на уроках.
4. Значення і місце методів самостійної роботи здобувачів початкової освіти на уроках «Я досліджую світ».

Практична частина:

1. Розробіть на конкретному прикладі методику застосування репродуктивної практичної роботи. Покажіть, які дидактико-методичні вимоги слід урахувувати для забезпечення ефективності її використання в процесі навчання.

2. Побудуйте завдання для організації творчої практичної роботи учнів.

3. Творче індивідуальне завдання: Проаналізуйте зміст практичних робіт, які передбачені програмою з природознавства для 3 і 4 класів. З цією метою:

Складіть перелік практичних робіт за підручником 3-4 класу. Розробіть та проведіть фрагмент уроку з практичною роботою фронтальною або груповою.

Література: (див у списку використаних джерел, з методичними рекомендаціями можна ознайомитися у Додатку Г).

Домашнє завдання: Форми організації навчання.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА 5

Тема: Тема: Урок — основна форма організації процесу навчання. **Фенологічні екскурсії. Методика проведення уроку-екскурсії.**

Мета: формувати вміння складати плани-конспекти екскурсій різних типів з метою вивчення природознавчих або краєзнавчих об'єктів.

Студент повинен знати: типи уроків курсу; методи навчання; особливості проведення фенологічних спостережень у початковій школі; вимоги до проведення фенологічної екскурсії

Студент повинен уміти: добирати різні методи навчання при розробці окремих фрагментів уроку-екскурсії; складати план конспект уроку екскурсії залежно від дидактичної мети.

Обладнання: підручники, зошити, методичні рекомендації щодо проведення фенологічної екскурсії.

Теоретична частина

1. Перевірка знань з питань: Яке значення мають уроки-екскурсії у системі засвоєння молодшими школярами природничих знань та умінь?

2. За якими ознаками здійснюється класифікація уроків-екскурсій у процесі вивчення природничої освітньої галузі?

3. Назвіть види уроків-екскурсій. Розкажіть про зміст і послідовність підготовки учителя до уроку-екскурсії. Яка дидактична мета і структура поточного уроку-екскурсії? Чим вони зумовлені? На конкретному прикладі прокоментуйте специфіку методики організації і проведення всіх етапів поточного уроку-екскурсії.

4. Поясніть особливості методики організації і проведення вступного уроку-екскурсії на конкретному прикладі. Розкажіть про особливості підготовки і проведення підсумкового уроку-екскурсії.

Практична частина

1. Визначте за програмою теми уроків-екскурсій. Обґрунтуйте відповідь.

2. Розробіть фрагмент уроку-екскурсії з теми «Різноманітність водойм. Водойми своєї місцевості». Який краєзнавчий матеріал можете ви використати під час проведення даної екскурсії.

3. Розробити план фенологічної екскурсії (тема «Осінь»). Доберіть дидактичний матеріал (загадки, вірші, приказки)

Творче індивідуальне завдання: Використайте рослинний матеріал, що зібраний під час екскурсії для складання композиції. Доберіть назви до композицій з певної тематики : «Краса рідного краю», «Історія рідного краю у квітах і травах». Простежте за кольором осіннього листя та доберіть дієслова, що влучно передають характер руху листя під час листопаду (можливі варіанти: летить, падає, кружляє, пурхає, лине, миготить та ін.).

Складіть оповідання, що починається словами: «Про що мені розповів осінній листочок».....

Література: (див у списку використаних джерел, з методичними рекомендаціями можна ознайомитися у Додатку Г).

Домашнє завдання: матеріальна база школи, наочність,

Лабораторна робота 6-7

Тема: Реалізація принципу наочності у курсі «Я досліджую світ» Нової української школи. Добір наочності та обладнання до уроку. (2 год)

Мета: усвідомлення сутності принципу наочності в процесі навчання, відмінності між чуттєвістю і наочністю ознак і властивостей об'єктів природи; ознайомлення з вимогами до використання засобів наочності; розвиток уміння використовувати різні види засобів наочності на різних етапах процесу навчання.

Здобувач вищої освіти повинен знати: різноманітне обладнання до уроків (залежно від теми); можливості їх використання для формування знань та навичок на уроках «Я досліджую світ», володіть методикою їх застосування залежно від теми уроку природознавства та класу.

Здобувач вищої освіти повинен вміти: розрізняти засоби наочності, які використовуються в процесі навчання; обґрунтовувати ефективність вибору засобів наочності відповідно до дидактичної мети; вдало застосовувати вибрані засоби наочності у процесі навчання; виготовляти саморобні засоби наочності.

Обладнання: різноманітне обладнання до уроків (залежно від теми).

Питання для перевірки знань здобувача вищої освіти

1. Суть принципу наочності в процесі навчання.
2. Відмінність між чуттєвістю і наочністю ознак і властивостей об'єктів природи.
3. Характеристика та вимоги до засобів наочності.

4. Види засобів наочності.

5. Що є засобами наочності і як вони використовуються?

6. Які загальні вимоги до методики застосування засобів наочності на уроках «ЯДС»?

7. Які засоби наочності належать до натуральних, образотворчих, аудіовізуальних?

8. Які критерії доцільності вибору моделей для занять?

Практична частина

Завдання 1. Розробити конспект уроку з застосуванням аудіовізуальних засобів наочності (Тема за вибором),

Наприклад: Тема уроку. Повітря. Прилади природодослідника. (Спробуйте створити моделі до теми).

Тема уроку	Приклад моделювання явища природи	Опис моделі та мета її застосування
------------	-----------------------------------	-------------------------------------

Завдання 2. Які засоби наочності належать до аудіовізуальних? Охарактеризуйте їх.

На конкретних прикладах розкрийте методику застосування аудіовізуальних засобів наочності в процесі навчання природничої освітньої галузі.

Завдання 3. У чому полягає специфіка моделей як засобів наочності? Які види моделей використовуються у процесі навчання? Чим забезпечується ефективність застосування моделей в процесі навчання молодших школярів? Які критерії доцільності вибору моделей в процесі навчання?

Завдання 4. Творче індивідуальне завдання: Спробуйте створити модель, що ілюструє явище природи.

Література:

1. Байбара Т.М. Методика навчання природознавства в початкових класах : навч. посіб. Київ : Веселка, 1998. 246 с.

2. Водолазська Т. Методи пізнання свого довкілля вибирають діти. *Початкова школа*. 2019. № 3. С.38—40.

3. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н.М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.

З методичними рекомендаціями можна ознайомитися у Додатку Г

Домашнє завдання: Підготовка до МКР2

5. ЗАПИТАННЯ ДО МКР 1. (30 БАЛІВ)

1. Формування у молодших школярів наукового світогляду.

2. Поняття. Визначити як потрібно формувати поняття на уроках природничої галузі.

3. Загальнодидактичні принципи які закладені в основу побудови програми природничої освітньої галузі.

4. Зв'язок методики викладання природничої освітньої галузі з іншими науками.

5. Специфічні прийоми які закладені в основу побудови програми природничої освітньої галузі.

6. Уявлення. Методика формування уявлень.

7. Проаналізувати методичний апарат підручника для 1-2 класу.

8. Обґрунтувати краєзнавчий принцип побудови програми з природничої освітньої галузі.

9. Мета та завдання природничої освітньої галузі у початковій школі.

10. Проаналізувати методичний апарат підручника для 2-3 класу.

11. Обґрунтувати принцип сезонності побудови програми з природничої освітньої галузі.

12. Зміст навчального предмету.

13. Інтегрований характер змісту природничої освітньої галузі

14. Обґрунтувати принцип доступності при побудові програми з природничої освітньої галузі.

15. Охарактеризувати змістову лінію типової програми 1-го циклу з природничої освітньої галузі «Я в рукотворному світі»

16. Значення природничих уявлень та понять у початкових класах.

17. Обґрунтувати принцип науковості при побудові програми природничої освітньої галузі

18. Які знання, вміння та навички 1-2 класів набувають на кінець навчального року.

19. Обґрунтувати принцип систематичності при побудові програми природничої освітньої галузі.

20. Мета і завдання навчальної програми «Я досліджую світ».

21. Функції шкільного підручника «Я досліджую світ» для учнів 1-2-класу.

22. Використання міжпредметних зв'язків у процесі розкриття понять про природу.

23. Обґрунтувати науковий принцип при побудові програми природничої освітньої галузі

24. Вироблення у молодших школярів практичних вмінь та навичок.

25. Методологічні основи методики навчання природничої освітньої галузі

26. Формування найпростіших понять, первинних узагальнень у курсі природничої освітньої галузі.

27. Обґрунтувати принцип послідовності при побудові програми природничої освітньої галузі

28. Методи наукових досліджень при вивченні природничої освітньої галузі.

29. Обґрунтувати батьківщинознавчий принцип при побудові типової програми 1-го циклу з природничої освітньої галузі.

30. Складання схеми розвитку одного з понять.

6. ЗАПИТАННЯ ДО МКР 2. (30 БАЛІВ)

1. Естетичне виховання молодших школярів. Його значення.

2. Екологічне виховання. Його значення.

3. Трудове виховання. Його значення.

4. Чим відрізняються уроки інтегрованого змісту від використання міжпредметних зв'язків? Змотивуйте свою відповідь. Наведіть приклади.

5. Охарактеризувати змістову лінію типової програми 1-го циклу з природознавства «Я пізнаю природу»

6. Охарактеризувати змістову лінію типової програми 1-го циклу з курсу природничої освітньої галузі «Я у природі»

7. Побудуйте структурно-логічні схеми, які можна використати на уроці з теми «Форми земної поверхні», 4 клас.

8. Визначте, яке обладнання з природничої освітньої галузі вважається допоміжним.

9. Визначте, які види позакласної роботи з природничої освітньої галузі виділяють за способами організацій діяльності здобувача початкової освіти.

10. Вкажіть характерні ознаки позаурочної роботи з природничої освітньої галузі.

11. З'ясуйте методику використання натуральних засобів наочності на уроках «Я досліджую світ»

12. Визначте різницю між позаурочною і позакласною роботою з курсу природничої освітньої галузі.

13. Розкрийте вимоги до запитань учителя під час застосування бесіди як методу навчання на уроці «Я досліджую світ».

14. Розробіть план позакласного заходу з курсу природничої освітньої галузі на тему «Свято квітів» для учнів 3 класу, який би сприяв екологічному і естетичному вихованню, дав можливість дітям проявити творчі здібності, приніс радість пізнання.

15. Розкрийте розвивальні і виховні цілі вивчення природничої освітньої галузі в початкових класах.

16. Розкрийте суть індивідуальної позакласної роботи з природничої освітньої галузі.

17. Охарактеризуйте метод бесіди на уроках «Я досліджую світ».

18. Визначте, структуру комбінованого уроку з природничої освітньої галузі, які б дали змогу реалізувати міжпредметні зв'язки, формували навички самостійної розумової праці, сприяли глибокому розумінню змісту.

19. Складіть контрольну бесіду на перевірку знань та умінь здобувачів початкової освіти 3 класу з теми «Рослини — живі організми».

20. Назвіть види саморобних наочних посібників до уроків «Я досліджую світ».

21. Охарактеризуйте методичні прийоми, які використовуються на уроках природничої освітньої галузі.

22. Вкажіть, якими критеріями ви будете користуватись при виборі методів навчання на уроці «Я досліджую світ».

23. Обґрунтуйте переваги демонстрування кінофільмів у порівнянні з діафільмами на уроках «Я досліджую світ».

24. Обґрунтуйте особливості предметних уроків природничої освітньої галузі, їх зміст і організацію.

25. Розкрийте структуру уроку засвоєння нових знань, умінь і навичок.

26. Назвіть наочні методи навчання природничої освітньої галузі.
27. Розкрийте особливості практичних робіт з природничої освітньої галузі в класі і на місцевості.
28. Охарактеризуйте гурток як форму групової позакласної роботи з природничої освітньої галузі.
29. Вкажіть різновиди нестандартних уроків природничої освітньої галузі.
30. Розробіть практичну роботу на урок з теми «Органи кровообігу. Зміцнення серця», щоб учні провели спостереження і зробили висновки, 4 клас.
31. Складіть таблицю, заповнення якої змусить учнів творчо користуватися порівнянням, конкретизацією і сприятиме узагальненню знань і вмінь учнів з теми «Листяні і хвойні рослини».
32. Розкрийте зміст і значення домашнього завдання з природничої освітньої галузі, його місце в навчальному процесі.
33. Обґрунтуйте значення підручника природничої освітньої галузі в освітньому процесі.
66. Назвіть натуральні неживі наочні посібники, що використовуються на уроках «Я досліджую світ».
34. Розкрийте методику роботи з підручником на уроці і в позаурочний час.
35. Запропонуйте ігри, що можна провести під час сезонних екскурсій в природу для поглиблення знань школярів 3 класу про рослини рідного краю.
36. Обґрунтуйте дидактичні цілі домашньої роботи з природничої освітньої галузі.
37. Розкрийте методику роботи з друкованими посібниками на уроках природничої освітньої галузі.
38. Розкрийте методику використання на уроках «Я досліджую світ» кінофільмів.
39. Розкрийте особливості та значення малювання і викреслювання на класній дошці.
40. Розробіть зразки поурочних календарів погоди, які б стимулювали емоції, почуття, інтереси під час бесіди за спостереженнями дітей на уроці природознавства.
41. Складіть запитання та завдання для проведення бесіди про погоду в 3 класі, активізуючи емоційну сферу дітей, пізнавальний інтерес.
42. Визначте, в чому полягає підготовка вчителя до уроку з використанням дослідів.
43. Обґрунтуйте значення уроків-екскурсій в системі засвоєння молодшими школярами природничих знань та вмінь.
44. Визначте власне природничі принципи, які визначають зміст природничої освітньої галузі і його структурування в НУШ.
45. Складіть контрольну бесіду до уроку природознавства на перевірку знань з теми «Рух Землі навколо Сонця. Рік», передбачивши перевірку вмінь учнів відповідати доказово, 4 клас.
46. Розробіть фрагмент уроку «Я досліджую світ» для учнів 1 класу, передбачивши роботу за ілюстрацією підручника.

47. Розкрийте вимоги до розповіді вчителя на уроці природничої освітньої галузі.

50. Складіть запитання та завдання для роботи з натуральним предметом - торфом на предметному уроці з теми «Корисні копалини», щоб кожна дитина була включена в дослідницьку роботу, зосереджувала і довше утримувала увагу на об'єкті, що вивчається.

51. Наведіть приклади дидактичних ігор, які можна використати на уроках природничої освітньої галузі при розширенні і поглибленні поняття «звірі», «птахи», «комахи» з метою удосконалення вміння дітей виділяти головне, класифікувати.

52. Наведіть приклади завдань для активізації пізнавальної діяльності школярів на уроці «Я досліджую світ» 2 клас.

53. Класифікація уроків природничої освітньої галузі. Типи уроків за дидактичною метою.

54. Визначте, в чому полягає підготовка вчителя до уроку з використанням практичних робіт та лабораторних дослідів.

55. Інтерактивні методи навчання природничої освітньої галузі. Основні теоретичні положення, особливості методики.

56. Технологія взаємодії вчителя та здобувачів початкової освіти під час співробітництва на різних етапах уроку.

57. Три виміри і три рівні СЕЕН Соціально-емоційне й етичне навчання.

58. Опрацювання та систематизація інформації природничого змісту, отриманої з доступних джерел, та представлення її у різних формах.

59. Вимоги до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти з природничої освітньої галузі.

60. Розвиток критичного мислення при вивченні природничої освітньої галузі.

7. МОДУЛЬНА КОНТРОЛЬНА. КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗА МОДУЛЬНУ КОНТРОЛЬНУ РОБОТУ

Контрольна модульна робота визначається в балах за результатами контролю з даного модуля і становить 60 балів в межах залікового кредиту.

Графік проведення модульного контролю складається деканатом і доводиться до відома студентів і викладачів на початку семестру.

Контрольна модульна робота містить як теоретичні, так і практичні завдання. Оцінка за модульну контрольну роботу доводиться до відома здобувачів не пізніше семи днів після проведення.

У випадку відсутності здобувача вищої освіти на модульному контролі з будь-яких причин здобувач повторно проходить модульний контроль.

Оцінка вважається позитивною за модульну контрольну роботу, якщо вона складає не менше, ніж 60% максимальної кількості балів.

Перескладання модульної контрольної оцінки з метою її підвищення не дозволяється.

8. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

- 1.Формування уявлень про речі і явища природи. Реалізація краєзнавчого компонента при викладанні природничої освітньої галузі.
2. Розробка тематичної краєзнавчої екскурсії «Мое місто — Луцьк».
- 3.Формування системного мислення молодших школярів на уроках природознавства. К.Д. Ушинський про вивчення природи в початковій школі.
- 4.Система О.Я. Герда по ознайомленню молодших школярів з природою.
- 5.В.О. Сухомлинський про значення природничого навчання в початковій школі.
- 6.Засоби наочності і навчальні посібники в процесі вивчення природничої освітньої галузі. Методика їх використання.
- 7.Методика використання натуральних, образотворчих, аудіовізуальних наочних посібників.
8. Домашні заняття учнів і їх організація.
9. Позакласна робота. Види позакласної роботи (масові й індивідуальні). Значення позакласної роботи і її місце в освітньому процесі.
10. Зміст, організація і методика різних видів позакласної роботи. Позакласний захід з природничої освітньої галузі.
11. Розробити план роботи екологічного гуртка за обраною темою.
- 12.Підбір і використання на уроках природничої галузі популярної дитячої літератури. Скласти список авторів та започаткувати створення власної бібліотеки.
13. Інтерактивні методи навчання природничої освітньої галузі. Основні теоретичні положення, особливості методики.
14. Технологія взаємодії вчителя і школярів під час співробітництва на різних етапах уроку.
- 15.Особливості використання дидактичних ігор на різних етапах уроку «Я досліджую світ». Функції ігрової діяльності на уроках природничої освітньої галузі.
16. Розвиток критичного мислення на уроках природничої освітньої галузі.
17. Технології проектного навчання.
- 18.Методика вивчення змістовної лінії «Рух і взаємодія».
19. Методика організації фенологічних спостережень учнів при вивченні природничої освітньої галузі.
20. Роль самостійної роботи на уроках природничої освітньої галузі у розвитку пізнавальної діяльності учнів.
21. Система дослідів та практичних робіт на уроках « Я досліджую світ».
- 22.Ігрова діяльність на уроках «Я досліджую світ» як засіб розвитку пізнавальних інтересів.
23. Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів з курсу природничої освітньої галузі
24. Три виміри і три рівні СЕЕН. Соціально-емоційне й етичне навчання.

25. Критичне оцінювання фактів, поєднання нового досвіду з набутим раніше і його творче використання для розв'язання проблем природничого характеру.

26. Усвідомлення розмаїття природи, взаємозв'язків її об'єктів та явищ, пояснення ролі природничих наук і техніки в житті людини, відповідальна поведінка у природі.

30. Опрацювання та систематизація інформації природничого змісту, отриманої з доступних джерел, та представлення її у різних формах.

31. Вимоги до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти з природничої освітньої галузі.

32. Інтегрована структура уроків з курсу «Я досліджую світ».

33. Засоби інтеграції в процесі реалізації програми «Я досліджую світ».

34. Змістові лінії освітньої природничої галузі.

35. Визначити варіанти інтегрованої програми «Я досліджую світ».

36. Охарактеризувати розділ «Людина в суспільстві» курсу «Я досліджую світ».

37. Охарактеризувати розділ «Людина і природа курсу» «Я досліджую світ».

9. ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка	
	для екзамену	для заліку
90 – 100	Відмінно	Зараховано
82 – 89	Дуже добре	
75 - 81	Добре	
67 -74	Задовільно	
60 - 66	Достатньо	
1 – 59	Незадовільно	Незараховано (з можливістю повторного складання)

10. КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЗДОБУВАЧА (ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ).

Підсумкова модульна оцінка визначається в балах як сума поточної та контрольної модульних оцінок з даного модуля.

Модуль зараховується здобувачеві, якщо він успішно виконав передбачені в даному модулі всі види навчальної роботи та під час модульного контролю отримав позитивну оцінку, а відтак позитивну модульну оцінку.

Заборгованість з модуля повинна бути ліквідована здобувачем в позааудиторний час.

Поточна семестрова оцінка визначається в балах як сума підсумкових модульних оцінок. Якщо поточна семестрова оцінка становить не менше 60 балів, то, за письмовим поданням, вона може бути зарахована як підсумкова оцінка з навчальної дисципліни. У протилежному випадку, або за бажанням підвищити рейтинг, здобувач складає залік (екзамен) При цьому бали, набрані при поточному контролі, анулюються.

11. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Предмет і завдання природничої освітньої галузі.
2. Принципи відбору і послідовності вивчення навчального матеріалу природничої освітньої галузі в початковій школі.
3. Класифікація природничих понять природничої освітньої галузі. Методика формування найпростіших природничих понять.
4. Методологічні основи методики викладання природничої освітньої галузі, і методи наукового дослідження.
5. Поняття методу навчання природничої освітньої галузі. Цілісний підхід до методу. Методи і прийоми у структурі методів навчання природничої освітньої галузі.
6. Планування та структурування змісту курсу природничої освітньої галузі. Особливості змістового забезпечення освітньої галузі природничої освітньої галузі.
7. Основні організаційні форми навчального процесу природничої освітньої галузі.
8. Місце і роль матеріальної бази в освітньому процесі курсу природничої освітньої галузі.
9. Принципи відбору змісту і побудови шкільного курсу «Я досліджую світ».
10. Організація позаурочної роботи молодших школярів, її виховна роль та природоохоронна спрямованість.
11. Особливості проведення інтегрованих уроків.
12. Мета, завдання та види перевірки знань на уроках «Я досліджую світ».
13. Поняття про засоби навчання «Я досліджую світ», їх види. Дидактичні вимоги до засобів навчання.
14. Взаємозв'язок урочної і позаурочної роботи «Я досліджую світ».
15. Позакласна робота «Я досліджую світ» та її навчально-виховне значення.
16. Інтегрований підхід до навчання «Я досліджую світ» у початковій школі.
17. Реалізація індивідуального та диференційованого підходу до вивчення курсу «Я досліджую світ»
18. Становлення методики викладання курсу «Я досліджую світ» як педагогічної науки.
19. Міжпредметні зв'язки на уроках «Я досліджую світ» з дисциплінами початкової школи.
20. Екологічне виховання молодших школярів. Актуальні питання охорони природи при вивченні курсу природничої освітньої галузі.
21. Роль інтеграції у підвищенні якості проведення уроків «Я досліджую світ».
22. Особливості розвивального навчання. Розвивальний зміст природознавчої освіти.
23. Особливості викладання ЯДС в сільській школі.

24. Самостійна робота на уроках «Я досліджую світ» молодших школярів як засіб розвитку пізнавального інтересу молодших школярів.
25. Формування пізнавального інтересу здобувачів початкової освіти на уроках «Я досліджую світ».
26. Організація самостійної роботи на уроках «Я досліджую світ».
27. Формування найпростіших понять, первинних узагальнень курсу «Я досліджую світ».
28. Зміст, методи проведення та форми організації позакласної роботи.
29. Зв'язок методики викладання курсу «Я досліджую світ».
30. Завдання і зміст курсу «Я досліджую світ».
31. Словесні методи навчання курсу «Я досліджую світ». Їх характеристика.
32. Організація фенологічних спостережень в природі. Методика ведення календаря природи та щоденника спостережень.
33. Спостереження – провідний метод вивчення природи в початкових класах. Ведення спостережень за неживою та живою природою.
34. Характеристика засобів наочності. Комплексне застосування засобів наочності в навчанні природничої освітньої галузі.
35. Диференціація та індивідуалізація на уроках «Я досліджую світ».
36. Мультимедійні та технічні засоби навчання та методика їх використання у процесі вивчення природничої освітньої галузі.
37. Міжпредметні зв'язки природничої освітньої галузі з дисциплінами середньої школи.
38. Використання наочних посібників у процесі вивчення природничої освітньої галузі
39. Самостійна робота молодших школярів у процесі вивчення природничої освітньої галузі.
40. Основні типи уроків природничої освітньої галузі. у початковій школі.
41. Здійснення міжпредметних зв'язків на уроках «Я досліджую світ», образотворчого мистецтва та трудового навчання.
42. Роль довкілля в естетичному вихованні дітей.
43. Практичні методи навчання, їх характеристика.
44. Здійснення народознавчого підходу у навчанні школярів Нової української школи.
45. Наочні посібники. Види наочних посібників. Дидактичні вимоги до них. Методика роботи з різними видами наочних посібників.
46. Використання місцевого матеріалу на уроках «Я досліджую світ».
47. Специфіка організації роботи дітей з підручником, щоденником спостережень.
48. Організація дослідницької роботи на шкільній навчально-дослідній ділянці і в куточку живої природи.
49. Ігрова діяльність на уроках «Я досліджую світ» у 1-2 класах.
50. Проблеми охорони природи у процесі вивчення .
51. Використання матеріалу з валеології у процесі вивчення природничої освітньої галузі

52. Літні завдання як один із видів позаурочної роботи.
53. Роль домашніх завдань в оволодінні молодшими школярами навичками самостійної роботи.
54. Використання усної народної творчості у процесі вивчення природничої освітньої галузі
55. Основні вимоги до підбору матеріалу для куточка живої природи.
56. Формування в учнів початкової школи географічних понять.
57. Формування в учнів початкової школи біологічних понять.
58. Комбінований урок: структура, методика проведення.
59. Урок-екскурсія: структура, методика проведення.
60. Предметний урок: структура, методика проведення.
61. Географічний майданчик, його влаштування та обладнання.
62. Розповідь: роль у вивченні природничої освітньої галузі; методичні вимоги.
63. Бесіда на уроках «Я досліджую світ». Види бесід; вимоги до постановки запитань; застосування різних видів бесід.
64. Аналіз природничого матеріалу у 1-му класі.
65. Урок засвоєння нових знань: структура та методика проведення.
66. Нестандартні уроки вивчення природничої освітньої галузі
67. Дослід як метод пізнання природи. Місце дослідів у навчальному процесі. Демонстраційні та лабораторні досліді.
68. Методичні вимоги до постановки дослідів та практичних робіт. Досліді з ґрунтом у початковій школі на уроках «Я досліджую світ»
69. Аналіз природничого матеріалу у 3-му класі.
70. Домашнє завдання як один з видів позаурочних занять. Види домашнього завдання.
71. Предметний урок, його значення і структура.
72. Методика роботи з планом і картою. Вимоги до показу карти.
73. Особливості організації роботи з приладами.
74. Куточок живої природи у початковій школі. Його оснащення та значення.
75. Методичні вимоги до постановки дослідів та практичних робіт. Досліді з водою у початковій школі на уроках «Я досліджую світ».
76. Методика проведення практичної роботи з термометром.
77. Методика формування понять про диких і свійських тварин.
78. Методика формування понять про органи рослин. /Фрагмент уроку/
79. Аналіз природничого матеріалу у 3-му класі.
80. Методика роботи з підручником, щоденником спостережень у процесі вивчення природничої освітньої галузі
81. Методика формування поняття «форма земної поверхні».
82. Письмова перевірка знань і вмінь учнів на уроках «Я досліджую світ»: види, методика проведення.
83. Методика проведення експериментальної перевірки знань і вмінь учнів на уроках «Я досліджую світ».

84.Методика проведення практичної роботи з компасом у процесі вивчення природничої освітньої галузі.

85.Методика формування поняття «природне угруповання» у процесі вивчення природничої освітньої галузі.

86.Методика формування поняття «корисні копалини» у процесі вивчення природничої освітньої галузі.

87.Методика формування поняття «природна зона» у процесі вивчення природничої освітньої галузі.

88.Методика організації підведення підсумків спостережень, проведених молодшими школярами за сезон.

89. Інноваційні технології вивчення природничої освітньої галузі.

90. Особливості розвивального навчання.

Рекомендована література та інтернет-ресурси

Основна література

1. Андрусенко І. В. Я досліджую світ : підруч. інтегрованого курсу для 1 кл. закл. загальн. середн. освіти (у 2-х частинах) : Частина 1 /І.В. Андрусенко, Н.В. Котелянець, О.В. Агеєва. Київ : Грамота, 2018. 96 с.

2. Андрусенко І. В. Я досліджую світ : підруч. інтегрованого курсу для 1 кл. закл. загальн. середн. освіти (у 2-х частинах) : Частина 2 /І.В. Андрусенко, Н. В. Котелянець, О. В. Агеєва. Київ : Грамота, 2018. 96 с.

3. Андрусенко І. В. Я досліджую світ : підруч. для 2 кл. закл. загальн. середн. освіти (у 2-х частинах). Частина 1. Київ : Грамота, 2019. 96 с.

4. Вдовенко В. В. Я досліджую світ : підруч. для 2 кл. закл. загальн. середн. освіти (у 2-х частинах) /В.В. Вдовенко, Н.В. Котелянець, О.В. Агеєва. Частина 2 (Інформатика та технології). Київ : Грамота, 2019. 96 с.

5. Волощенко О.В. Я досліджую світ. Робочий зошит №2 до підручника О.В. Волощенко, О.П. Козак. СВІТИЧ. 2020. 53с.

6. Гільберг Т.Г. Я досліджую світ : підруч. для 4 кл. закл. заг. середн. Освіти. (У 2-х ч.): Ч.1 /Тетяна Гільберг, Світлана Тарнавська, Ніна Павич. Київ : Генеза, 2021. 160 с. : іл

7. Грущинська І. В. Я досліджую світ Підруч. інтегрованого курсу для 3 кл. закл. загальн. середн. освіти (у 2-х частинах): Ч.1 /Грущинська І.В, З.М.Хитра, І.І. Дробязко. Київ : УОВЦ «Оріон», 2020. 112с.

8. Грущинська І.В. Я досліджую світ. Підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах) : Ч. 1 //І.В Грущинська, І.І. Хитра. Київ: УОВЦ «Оріон», 2019. 144 с.

9. Грущинська І.В. Я досліджую світ. 1 клас НУШ. Робочий зошит. ЧАСТИНА 1 (до підр. І.В.Грущинської). Київ : Оріон 2018. 56 с.

10. Державний стандарт початкової освіти. *Початкова школа*. від 24 липня 2019 р. № 688.

11. Жаркова І. НУШ. Я досліджую світ : робочий зошит інтегрованого курсу для 1 класу ЗЗСО. У 2 ч. Ч. 1 (до підручн. І Жаркової, Л. Мечник). 2018. 64 с.

12. Засекіна Т. М. Інтеграція в шкільній природничій освіті: теорія і практика: монографія. Київ : Педагогічна думка, 2020. 400 с.

13. Інноваційні технології в початковій школі. / Упорядник О.Кондратюк. Київ : Шк. світ, 2018. 112с. (Бібліотека шкільного світу)

14. Я досліджую світ : підруч. для 4 кл. закл. загальн. середн. освіти (у 2-х частинах): Ч.1 / Т.В. Воронцова, В.С.Поламаренко, І.В.Лаврентева, О.Л.Хомич та ін. Київ : В.-о «Алатон». 2021. 152с.

Додаткова література

1. Амосова М.Н. Славная осень. *Начальная школа*. 2006. №9. С. 78–80.

2. Балашова С. «Я досліджую світ». 1 клас. *Початкова школа*. 2020. №5. С. 36–37.

3. Водолазська Т. Методи пізнання свого довкілля вибирають діти. *Початкова школа*. 2019. № 3. С.38–40.

4. Городецька А. Засідання екологічного клубу «Лісовичок». *Початкова школа*. 2012. №7. С. 32–35.

5. Грушинська І. Вивчаємо свійських тварин. *Початкова школа*. 2021. № 2. С.37–40.

6. Грушинська І. Реалізація сезонного принципу навчання у процесі вивчення курсу «Я у світі». *Початкова школа*. 2014. №4. С.18–22.

7. Заушнікова І. З досвіду роботи за підручником «Я досліджую світ» для 2 класу. *Початкова школа*. 2017. №5. С.15–18.

8. Пріма Р. М., Рославець Р. М., Буднік С. В. Курсові роботи з методик навчання освітніх галузей у Новій українській школі: Методичні рекомендації до написання та захисту курсових робіт. Луцьк : ФОП Мажула Ю. М., 2022. 56 с.

9. Рославець Р. М. Навчально-методичні рекомендації до вивчення ОК «Методика навчання природничої освітньої галузі». Луцьк : ФОП Мажула Ю.М., 2023. 69 с.

10. Рославець Р., Орлова С. Предметна природнича компетентність – одна з головних рис професійності вчителя. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2021. Випуск 3. С. 51–56.

11. Рославець Р., Пріма Д., Орлова С. Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (природнича, соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь) у початковій школі : навч.-метод. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закладів ОПП «Початкова освіта». Луцьк : ФОП Мажула Ю.М., 2022. 224 с.

12. Рославець Р.М., Орлова С.І. Формування екокультури особистості молодшого школяра в контексті екологічного виховання. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Сер. Педагогічні науки*. 2019. № 2.(386) С. 29–33.

Інтернет-ресурси

1. Державний стандарт базової середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. №898). URL: <https://cutt.ly/WHyJPDi>

2. Модельна навчальна програма «Довкілля. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Григорович О.В.). URL: https://drive.google.com/file/d/1kmY0o_G4MHgZxbouHYEzk6DYGlyzyQt5/view

3. Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Шаламов Р. В., Каліберда М. С., Григорович О. В., Фіцайло С. С.). URL: https://drive.google.com/file/d/16E0INMV6rPP5V11WXdR5hZixUgozH_lo/view

4. Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Бобкова О. С.). URL: <https://drive.google.com/file/d/1K8z-YGiJBYziNDQAo0tmuyIZdWzrc9Z1/view>

5. Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу». 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Коршевніук Т. В.). URL: https://drive.google.com/file/d/1gkUtn5LuHCaxHrZm-5x-8ASCI_DXfPmf/view

6. Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу». 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Біда Д. Д., Гільберг Т. Г., Колісник Я. І.). URL: <https://drive.google.com/file/d/1ZyHn0xenLSamd4G4nsw2cyFr488aHZU/view>

7. Модельна навчальна програма «Природничі науки. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Білик Ж. І., Засекіна Т. М., Лашевська Г. А., Яценко В. С.). URL: https://drive.google.com/file/d/1pJq_wshmZ95_nInpm8sUPXPOjxROdgt/view

8. Модельні навчальні програми природничої освітньої галузі: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/modelninaavchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoyi-ukrayinskoyi-shkoli-zaprovadzhuyutsyapoetapno-z-2022-roku>

9. Наказ МОН «Про затвердження методичних рекомендацій щодо організації освітнього простору Нової української школи» від 23 березня 2018 року №283. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nop/3metodichniirekomentatsii.pdf>

10. Наказ МОН «Про затвердження типового переліку засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів і stem-лабораторій» від 29 квітня 2020 року № 574. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovogopereliku-zasobiv-navchannya-ta-obladnannya-dlya-navchalnih-kabinetiv-i-stemlaboratorij>

11. Наказ МОН «Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти» від 19 лютого 2021 року №235. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovoyi-osvitnoyi-programi-dlya5-9-klasiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti>

12. Нова українська школа : веб-сайт. URL : <https://nus.org.ua>

13. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/2018/12/12/11/20-11-2018rekviz.pdf>

14. Пометун О. І. Нова українська школа: розвиток критичного мислення учнів початкової школи: навч.-метод. посіб. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2020. 192 с. URL : <https://lib.imzo.gov.ua/navchalno-metodichn-posbniki/dlya-pedagogchnikh-pratsvnikv/navchalno-metodichniy-posbnik-nova-ukranska-shkola-kritichnogo-mislennya-v-uchnv-pochatkovo-shkoli/>

15. Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів 1–4 класів закладів загальної середньої освіти : Наказ МОН України від 13.07.2021 р. № 813. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-shodo-ocinyuvannya-rezultativ-navchannya-uchniv-1-4-klasiv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti>

16. Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» : Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 р. № 2736-20. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>

17. Про затвердження типових освітніх програм для 1–2 класів закладів загальної середньої освіти : Наказ МОН України від 08.10.2019 р. № 1272. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovih-osvitnih-program-dlya-1-2-klasiv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti>

18. Про затвердження типових освітніх програм для 3–4 класів закладів загальної середньої освіти : Наказ МОН України від 08.10.2019 р. № 1273. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovih-osvitnih-program-dlya-3-4-klasiv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti-1273>

19. Про затвердження Типового переліку засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів початкової школи : Наказ МОН України від 07.02.2020 р. № 143. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0258-20#Text>

20. Фідкевич О. Л., Богданець-Білокаленко Н. І. Теорія і практика формувального оцінювання у 3–4 класах закладів загальної середньої освіти : навч.-метод. посіб. для пед. працівників. Київ : Генеза, 2020. 96 с. URL : <https://lib.imzo.gov.ua/navchalno-metodichn-posbniki/dlya-pedagogchnikh-pratsvnikv/20201005/>

21. Фідкевич О., Бакуліна Н. Теорія і практика формувального оцінювання у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти : навч.-метод. посіб. Київ : Генеза, 2019. 64 с. URL : https://lib.imzo.gov.ua/navchalno-metodichn-posbniki/dlya-pedagogchnikh-pratsvnikv/navchalno-metodichniy-posbnik-nova-ukranska-shkola-teorya--praktika-formuvalnogo-otsnyuvannya-u-1-2-klasakh-zakladiv-zagalno-seredno-osviti-avt-fdkevich-o-l-bakulna-n-v_1/

22. Цимбалару А. Д. Нова українська школа: освітній простір учня початкової школи: навч.-метод. посіб. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2020. 160 с. URL : <https://lib.imzo.gov.ua/navchalno-metodichn-posbniki/dlya-pedagogchnikh-pratsvnikv/navchalno-metodichniy-posbnik-nova-ukranska-shkola-osvtny-prostr-uchnya-pochatkovo-shkoli/>

23. Я досліджую світ 1 клас. / Ірина Жаркова. Підручник для Нової української школи. 2018 <https://pp-books.com.ua/uploads/Books...> <https://pp-books.com.ua>

24. EdEra — студія онлайн-освіти. URL : <https://www.ed-era.com/>

25. LearningApps.org : веб-сайт. URL : learningapps.org

СЛОВНИЧОК

Аналогія — умовивід, що будується на властивості одного предмета на основі його схожості з іншим предметом, з іншими ознаками. Умовиводи за аналогією є гіпотетичними, і лише наступна перевірка визначає їх достовірність або помилковість.

Активізація пізнавальної діяльності — складний процес, пов'язаний із використанням інтелектуальних і вольових зусиль учнів, умінням і здатністю переборювати труднощі, активною самостійністю у навчанні.

Апарат організації засвоєння підручника: запитання, завдання, таблиці, покажчики (бібліографічні, предметні), відповіді.

Апарат орієнтування включає вступ, передмову, зміст, рубрикації і виділення (шрифтові і кольорові), символи орієнтування, колонтитул.

Бесіда — метод навчання, при якому вчитель, спираючись на досвід і знання учнів, користуючись питаннями, підводить учнів до розуміння і засвоєння нових знань, повторення і перевірки навчального матеріалу.

Відчуття — процес відображення в мозку людини окремих властивостей, якостей предметів і явищ об'єктивної дійсності внаслідок їх безпосереднього впливу на органи чуття.

Гербарії — набори засушених рослин.

Домашнє завдання — важлива складова процесу засвоєння знань, ефективний засіб навчання й самоосвіти; форма організації учнів для самостійного виконання завдань удома: практичних і за підручником.

Диференціація навчання передбачає: застосування методів, організаційних форм, спрямованих на підтягування відстаючих у навчанні; на поглиблення знань учнів, що вчать з випередженням; застосування системи навчальних прийомів, створення оптимальних режимів для інтенсифікації пізнавальної діяльності учнів із різним рівнем знань на кожному етапі уроку з метою ефективного засвоєння матеріалу; досягнення учнями однакової мети, але різними шляхами; вивчення психічних та фізичних можливостей учнів, реального рівня їх досягнень.

Додатковий текст — це звернення до школярів, документально-хрестоматійні матеріали та матеріали необов'язкового вивчення.

Екологія — наука, що досліджує сукупність взаємовідносин організмів із середовищем їх існування; наука про взаємозв'язки та взаємовідносини біологічних систем різного рівня із навколишнім середовищем; комплексна наука, що досліджує середовище існування живих істот (людину включно).

Естетичне виховання — вироблення відповідного ставлення до дійсності, до мистецтва; виховання естетичного смаку й естетичних емоцій.

Етнопедagogіка — наука про досвід народу у справі виховання молоді, про його педагогічні погляди, наука про педагогіку побуту, сім'ї.

Забруднення природи — забруднення середовища, викликане будь-якими природними факторами незалежно від впливу людини на природні процеси.

Заповідник — ділянка простору, на якій законом зберігається непорушне весь природний комплекс і ведуться наукові дослідження. Заповідники бувають біосферні, природні, еталонні тощо.

Засмічення — вид фізичного забруднення навколишнього середовища побутовими і промисловими відходами.

Завдання з логічним навантаженням — вправи, виконання яких потребує всебічного врахування взаємозв'язків між даним і шуканим, правильного оцінювання окремих компонентів завдання, поданого в нестандартній формі.

Звичаї — неписані закони, якими користуються в найменших щоденних і найбільших всенациональних справах.

Зміст — це сукупність систематичних знань, умінь і навичок, якими повинні оволодіти учні у процесі навчання.

Зміст поняття — сукупність ознак предметів, відображених у понятті.

Ілюстрації — це малюнки фотографії, комбіновані ілюстрації, фотомонтажі, фотосхеми, репродукції.

Індивідуалізація — організація навчального процесу, за якого вибір способів і темпу навчання враховує індивідуальні відмінності учнів, рівень розвитку їх здібностей до навчання.

Інтеграція — об'єднання частини в одне ціле; об'єднання, злиття у відомих межах в одному навчальному предметі узагальнених знань тієї чи іншої галузі; єдність яких-небудь елементів, а також їх об'єднання, яке супроводжується ускладненням, зміцненням зв'язків між ними; процес зближення і зв'язку наук, який збувається разом із процесами диференціації.

Інтегрований урок — будь-який тип уроку, до загального змісту якого входить інтегрований матеріал для: засвоєння; застосування; кращого розуміння учнями; перевірки засвоєного учнями інтегрованого змісту.

Контроль — перевірка відповідності контрольованого об'єкта за встановленими вимогами.

Колонтитул — це рядок над текстом сторінки. Як правило, на лівому боці дається назва більш великих рубрик, а на правому — більш дрібних. Колонтитул полегшує користування книгою, допомагає швидко знайти потрібний матеріал.

Критичне мислення — це наукове мислення, суть якого полягає в ухваленні ретельно обміркованих та незалежних рішень. Головним чином йому притаманні такі властивості, як усвідомленість та самовдосконалення.

Культура екологічна — культура всіх видів людської діяльності, пов'язаних із пізнанням, освоєнням чи перетворенням природи. Складається зі знання екологічних норм, їх розуміння, усвідомлення необхідності виконання, формування почуття відповідальності за долю природи, розробки

природоохоронних заходів та безпосередньої участі у їх виконанні. Передбачає дотримання норм природоохоронного законодавства, зміцнення законності у справі охорони навколишнього середовища.

Компетентність — наявність знань і досвіду, необхідних для ефективної діяльності в заданій предметній області.

Компетентність (предметна природознавча) — особистісне утворення, що характеризує здатність учня розв'язувати доступні соціально і особистісно значущі практичні та пізнавальні проблемні задачі, пов'язані з реальними об'єктами природи у сфері відносин «людина — природа»

Метод означає шлях, спосіб пізнавальної та практичної діяльності людини. Чим складніша діяльність, тим різноманітніші методи.

Метод навчання — 1) конкретний вид цілеспрямованої спільної діяльності вчителя й учнів, яка забезпечує активну пізнавальну роботу останніх; 2) спосіб передачі вчителем і засвоєння учнями знань, умінь і навичок, розвитку пізнавальних сил учнів, формування їх світогляду і підготовки підростаючих поколінь до життя; 3) спосіб досягнення мети, певним чином упорядкована діяльність.

Методичний прийом — 1) елемент того чи іншого методу, який виражає певну дію вчителя й учнів у процесі навчання; складова частина, деталь методу навчання.

Методологія — вчення про метод наукового дослідження.

Міжпредметні зв'язки — дидактична форма відображених у навчально-виховному процесі зв'язків, залежностей між предметами і явищами об'єктивного світу.

Навчальна програма — документ, в якому визначається основний зміст навчання з даного навчального предмета, коло завдань, навичок і вмінь, що підлягають засвоєнню учнями. Навчальна програма в залежності від специфіки може будуватись лінійно (питання розглядаються одноразово), концентрично (поступово розширюється і поглиблюється), спіралью (питання розглядається декілька разів на різних рівнях). Зміст програми повинен відповідати таким принципам: науковість, логічність, спрямованість на розвиток творчих здібностей учнів, дотримання внутрішньо- та міжпредметних зв'язків, практична значимість знань.

Навчальний план — документ, який визначає склад навчальних предметів, порядок і послідовність їх вивчення, кількість годин, що відводяться на кожний предмет, визначає структуру навчального року.

Народознавство — сукупність знань про народ, його походження, розселення, історію, національну культуру, побут.

Натуральні засоби наочності — це об'єкти неживої і живої природи.

Об'єм поняття — безліч предметів, кожному з яких належать ознаки, що становлять зміст поняття.

Обладнання — це різноманітні прилади, інструменти та інвентар, які потрібні для роботи з учнями в класі, на екскурсії, в кутку живої природи, на географічному майданчику та шкільній навчально-дослідній ділянці.

Облік знань школярів — важливий засіб регулювання багатьох показників навчального процесу й одночасно засіб управління якістю навчання, в тому числі й навчальною працею учнів.

Оцінка — визначення і вираження в умовних знаках (балах), оцінних судженнях вчителя ступеня засвоєння учнями знань, умінь і навичок, що встановлені програмою, рівня старанності та стану дисципліни.

Основний текст підручника відображає систему головних понять курсу.

Охорона природи — комплекс заходів, пов'язаних з охороною і раціональним використанням природних багатств і вихованням у людей розумного, бережливого ставлення до природи.

Перевірка (навчальна) — виявлення стану знань, умінь і навичок, складова частина процесу навчання.

Підручник — це навчальна книга, яка вміщує систематичне викладення певного обсягу знань, які відображають сучасний рівень досягнень науки і виробництва, призначений для обов'язкового засвоєння учнями. Вони мають свою структуру, тобто складаються з окремих структурних компонентів.

Пізнавальні завдання — це комплекс тренувальних, частково-самостійних, пошукових вправ, спрямованих на утворення в учнів повноцінних уявлень про предмети і явища навколишнього світу, на формування елементарних понять, нагромадження конкретних відомостей про властивості й ознаки природних об'єктів, виділення та диференціацію істотних і неістотних ознак.

Пізнавальний інтерес — інтерес до предмета. Його особливість полягає в тому, що він має інтелектуальний характер (у предметі, який цікавить учня, виявляються нові сторони, розкривається суть спостережуваних явищ, встановлюються причинно-наслідкові зв'язки і залежності), мислительну діяльність супроводжують переживання, в учнів виникає стан емоційного піднесення.

Передмова — полегшення розуміння основного тексту, розкриття задумів підручника, користування ним. Часто в передмові автори розкривають завдання книги, описують особливості шрифтових виділень (назви розділів, тем, абзаців, термінів тощо), роз'яснюють умовні позначення. У змісті відображається загальний план підручника, основні рубрики, співвідношення різних частин.

Повторення в навчанні — повернення у процесі навчальної роботи до пройденого матеріалу з метою закріплення, поглиблення та систематизації знань, умінь і навичок учнів.

Позаурочна робота — форма організації учнів для виконання після уроків обов'язкових, пов'язаних з вивченням курсу природознавства, практичних робіт за індивідуальними і груповими завданнями вчителя.

Позакласна робота — форма різноманітної організації добровільної роботи учнів поза уроками під керівництвом учителя з метою збудження їх пізнавальних інтересів і творчої самодіяльності.

Поточний облік знань — індивідуальний або груповий контроль засвоєння матеріалу, перевірки готовності дитини до виконання завдання, лабораторної роботи або практичного заняття.

Поняття — форма думки, яка відображає істотні ознаки.

Пояснювальний текст містить допоміжні елементи: примітки і роз'яснення, словники, абетки та ін.

Позатекстові компоненти складаються з апарата організації засвоєння, ілюстрацій і апарату орієнтування. Вони містять відомості, допомагають у використанні. Так, титульний лист — перша сторінка підручника — знайомить учнів з прізвищами авторів, його назвою, роком і місцем публікації і т.д.

Предметні уроки — це такі уроки, на яких діти під керівництвом учителя спостерігають, порівнюють, описують, обговорюють факти та явища, що спостерігають, роблять висновки, узагальнення й перевіряють їх доступними дослідями.

Природокористування — використання природних ресурсів, природного середовища. ознаки і відношення предметів та явищ реального світу.

Сприйняття — відображення в корі головного мозку наочних образів предметів і явищ дійсності в результаті їх безпосереднього діяння на органи чуття. Сприйняття виникає на базі відчуттів.

Споглядання — форма чуттєвого, естетичного освоєння гармонії навколишньої природи.

Спостереження — цілеспрямоване сприйняття предметів і явищ природи, у процесі якого виділяють спільні та відмінні ознаки, встановлюють закономірності і на цій основі роблять висновки й узагальнення.

Структурний компонент — це елемент підручника, який має певну форму, перебуває в тісному взаємозв'язку з іншими елементами підручника. Структурні компоненти підручників згруповуються у два відділи: текст; позатекстові компоненти.

Текст. Залежно від змісту і використання в навчальному процесі розрізняють основний, додатковий і пояснювальний.

Тематичний облік знань — облік, за допомогою якого концентрується увага учнів на окремих питаннях і розділах, стимулюється додаткове повторення виучуваного матеріалу.

Урок — складна форма систематичного, регулярного навчання згідно з програмою і розкладом, із застосуванням різноманітних методів і прийомів.

Уявлення — відтворення в пам'яті образів об'єктів чи явищ природи, раніше сприйнятих. Чуттєво-наочний образ предметів або явищ дійсності, які раніше діяли на органи чуття.

Фенологія — наука, яка вивчає сезонний розвиток органічної природи (рослин і тварин), зумовлений зміною пір року.

Форма організації навчання — спеціально організована діяльність учителя й учнів, яка проводиться в установленому порядку і в певному режимі (уроки, позаурочна, позакласна та позашкільна робота).

Штучні посібники — моделі та графічні зображення тварин і рослин на таблицях, картинах в альбомах.

Методика формування природознавчих понять

Зміст поняття розкривається в судженнях, які завжди виражаються в словесній формі. Судження відображає зв'язки між предметами і явищами навколишнього світу або між властивостями й ознаками одного об'єкта. Щодо характеристики суджень, то необхідно спочатку виділити їхні види і способи утворення. Так, вони можуть стосуватися всієї групи об'єктів — це **загальні судження** («всі дерева мають один дерев'янистий стовбур»); якоїсь частини — часткові («деякі дерева мають листки у вигляді хвої») або одного предмета — **одиничні судження** («ялина має листя у вигляді хвої»).

Утворення суджень відбувається: а) безпосередньо при відображенні чуттєво існуючих об'єктів, їх ознак і зв'язків; б) опосередковано — шляхом умовиводів і міркувань.

Умовивід — це форма мислення, внаслідок якого із кількох суджень, через їх зіставлення та аналіз, виводиться нове судження. Можливі два види умовиводів: індуктивні і дедуктивні.

Індуктивний умовивід — це спосіб міркування від часткових суджень до загального. Формується він шляхом накопичення та аналізу конкретних даних, їх порівняння, виділення істотного, яке узагальнюється у визначенні.

Наприклад, судження:

- у шпака тіло вкрите пір'ям;
- у сороки тіло вкрите пір'ям;
- у солов'я тіло вкрите пір'ям.

Умовивід: тварина, тіло якої вкрите пір'ям, називається птахом.

Дедуктивний умовивід — це спосіб міркування від загального до конкретного.

Наприклад, судження:

- у всіх звірів тіло вкрите шерстю;
- ця тварина вкрита шерстю.

Умовивід: ця тварина — звір.

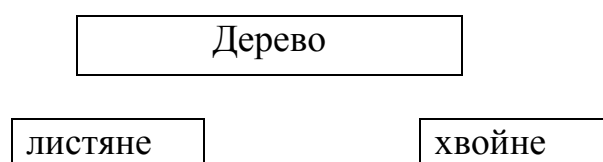
Умовиводи є основною формою опосередкованого пізнання навколишньої дійсності, тобто пізнання шляхом абстрактного мислення.

Усі логічні форми мислення: поняття, судження, умовивід — взаємопов'язані між собою і в процесі пізнання переходять одна в одну. Але поняття серед них є найбільш сталим і постійним, оскільки воно відображає не будь-які ознаки, зв'язки і відношення, а тільки істотні та загальні. В основі будь-якої думки лежить процес оперування поняттями. Тому всі поняття повинні бути не формально засвоєними (запам'ятовування термінів, визначень), а осмисленими у процесі активної пізнавальної діяльності. Адже поняття, судження, умовиводи — це результати мислительної діяльності, що складається з операцій аналізу і синтезу, порівняння і протиставлення, абстрагування і узагальнення, якими цілеспрямовано повинні оволодіти учні.

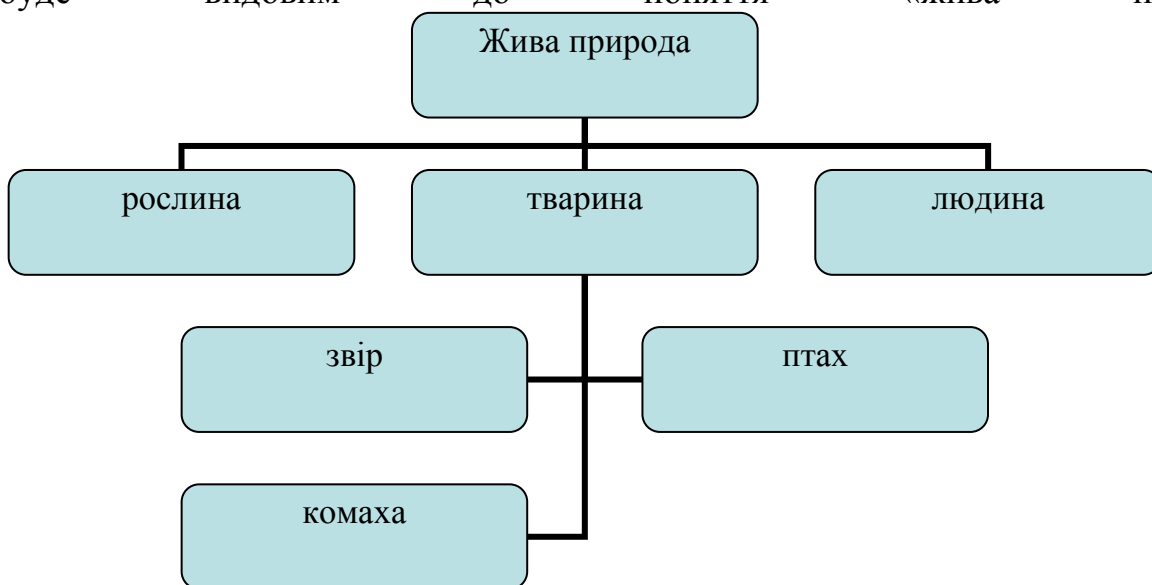
Серед логічних операцій, які здійснюються з поняттями, виділимо ті, які найчастіше використовуються у процесі навчання.

1. Узагальнення понять, що являє собою перехід від понять з меншим обсягом, але більшим змістом, до понять з більшим обсягом і меншим змістом. Воно здійснюється на основі встановлення родо-видових зв'язків.

Родові поняття відображають істотні ознаки класу предметів або явищ, а видові — тільки окремої групи. Родове поняття підпорядковує видові. У цьому випадку об'єм родового поняття включає в себе об'єм кількох видових, які стають його частинами. **Наприклад**, в родові поняття «дерево» входять видові: «листяне дерево» та «хвойне дерево». За змістом родо-видові зв'язки встановлюються на основі родової ознаки, оскільки вона характерна для обох видових понять. Так, ознаки родового поняття («дерево — це рослина, у якій один дерев'янистий стовбур») притаманні і видовим. А істотні ознаки видових понять («листки — у вигляді широкої пластинки», «листки вузькі — хвоя») у зміст родового не входять (див . схему).

Поняття вищого рівня узагальнення формується на основі родових понять нижчого, і тоді вони виступатимуть для першого як видові. Наприклад, «тварина» — родові поняття щодо понять «звір», «птах», «комаха», але воно буде видовим до поняття «жива природа»

Кожне поняття вищого рівня узагальнене навіть у найелементарнішому вигляді (за змістом і обсягом у початкових класах) може бути осмислене учнями за умов свідомого засвоєння тих понять та зв'язків між ними, які лежать в основі його формування (від початку ієрархії).

2. Обмеження понять — це дія, протилежна узагальненню, тобто перехід від роду до виду (дедуктивний шлях). Межею обмеження є видові поняття.

3. Поділ поняття веде до розкриття його обсягу, зумовлює розподіл усіх об'єктів, які узагальнюються в ньому, на групи за певними істотними ознаками.

Наприклад, усі звірі («тварини, тіло яких вкрите шерстю») за способом живлення поділяються на хижих («живляться іншими тваринами»), травоїдних («живляться рослинами»), всеїдних («живляться рослинами і тваринами»).

У розвитку наукових понять виділяються 2 етапи. Перший — від чуттєво-конкретного сприймання до абстрактних понять, а другий — від абстрактного до конкретного загального в мисленні.

I-й етап здійснюється за схемою: відчуття — сприймання — уявлення — абстрактне поняття. Сутність його полягає у тому, що пізнання предметів і явищ навколишнього світу розпочинається суб'єктом із чуттєвого сприймання їх зовнішніх властивостей, сторін і зв'язків. При цьому спочатку відбувається виявлення постійних, характерних ознак і відволікання від тимчасових, випадкових. Далі здійснюється аналіз емпірично-чуттєвих характеристик і виділення серед них суттєвих. Це один важливий бік цього етапу. Другий — полягає в синтезі зовнішніх безпосередньо сприйнятих, але суттєвих ознак і утворення абстрактного поняття. Узагальнення у процесі абстрагування носить емпіричний характер. Результатом його є емпіричні поняття.

II-й етап являє собою перехід від окремих емпіричних понять до конкретних загальних. Головне у цьому процесі утворення конкретного загального поняття в мисленні, тобто теоретичного поняття. Воно має вищий рівень узагальнення і є результатом абстрактно-теоретичного мислення, яке проникає в сутність матеріальних предметів і явищ. Внаслідок абстрактно-теоретичного мислення пізнаються ті сторони і зв'язки, які не піддаються безпосередньому чуттєвому сприйманню.

Конкретні теоретичні поняття утворюються не простим поєднанням емпіричних понять, а шляхом їх узагальнення на більш високому рівні. Ці поняття не наочні, оскільки «процес утворення загальних понять є своєрідним зведенням всіх конкретних предметів класу до їхнього роду, фіксацією таких особливостей в предметі, які дозволяють йому бути загальним. Загальне, яке виражене в абстракції, реально в чуттєвому досвіді не існує». **Наприклад**, під час формування поняття «дерево», можна показати різні реально існуючі дерева: липу, дуб, клен, але не можна показати дерево взагалі. Отже, результатом II етапу є утворення нових абстракцій, тобто загальних, але разом з тим конкретних понять, які називаються теоретичними. Конкретність їх полягає у тому, що вони мають свій зміст, обсяг, взаємозв'язки з іншими поняттями.

Шляхи розвитку понять

У навчанні, розвиток відбувається двома шляхами:

- 1) виникнення нових понять;
- 2) розширення (за обсягом), поглиблення (за змістом), уточнення і сходження на вищий ступінь узагальнення (абстракції).

Кожне поняття на певному відрізку процесу навчання має свій початковий і кінцевий рівень сформованості, визначений у програмі та підручниках.

Якщо розглянути зміст конкретної теми, то в ній можна виділити уявлення і поняття, які необхідно засвоїти дітям. Треба особливо наголосити, що тема може включати одне уявлення або поняття. **Наприклад**, на уроці за

темою «Компас» формується поняття: «компас» (прилад для визначення сторін горизонту), а потім на його основі — уміння визначати сторони горизонту за допомогою компасу. Але особливістю змісту більшості тем з природознавства є те, що вони містять ієрархію уявлень і понять.

Наприклад, тема «Ґрунт» включає такі елементи знань і зв'язки між ними:

1.Ґрунт (поняття) — верхній шар землі, на якому ростуть рослини

2.Склад ґрунту (уявлення): перегній (перегнілі рештки рослин та тварин), глина, пісок, вода, повітря

3.Види ґрунтів (поняття): чорнозем (поняття: чорного кольору, багато перегною, повітря, води); глинистий (поняття: багато глини; мало перегною, повітря; погано пропускає воду); піщаний (поняття: багато піску; мало перегною; швидко пропускає воду; вода легко випаровується

Кожне поняття має чітко визначений зміст (**істотні ознаки**), обсяг (**одиничне чи загальне**) і зв'язки його з іншими поняттями. Вони визначають освітню мету процесу навчання у межах теми.

Більшість понять поглиблюються в наступних темах цього або інших розділів під час вивчення навчального предмета у початковій школі. Рівень поглиблення визначатиметься істотними ознаками і зв'язками, які будуть осмислені в наступних темах. Попередній же зміст цього поняття є опорою і вимагає актуалізації й встановлення співвідношень з новими істотними ознаками та узагальнення сутності поняття з їх урахуванням.

Тема 1. Формується поняття, яке має дві істотні ознаки.

Тема 2. Зміст поняття - три істотні ознаки. Засвоюється одна істотна ознака. Дві попередні - це опорні знання.

Тема 3. Зміст поняття - шість істотних ознак. Засвоюється три істотні ознаки, а три попередні - опорні знання.

Тема 4. Це кінцевий результат формування певного поняття, наприклад, у курсі природознавства початкової школи.

Установлення взаємозв'язків між сформованими поняттями здійснюється за тими істотними ознаками, які входять у їх зміст.

Наприклад, формується елементарне поняття «перелітний птах». Зміст його — «відлітає на зиму в теплі краї». Після засвоєння поняття з'ясовується причина відльоту птахів. У цьому випадку причинно-наслідковий зв'язок відображає зв'язок між об'єктом і умовами його існування. Дуже важливо для початкових класів, щоб діти осмислювали сутність зв'язків. Це досягається як індуктивним, так і дедуктивним шляхом.

Якщо ця робота здійснюється індуктивно, то вона розпочинається з аналізу зв'язків між реальними об'єктами. Після їх осмислення і виділення істотних вони узагальнюються в змісті поняття.

Наприклад, школярі розглядають на малюнках перелітних птахів і називають їх. Далі під керівництвом учителя вони з'ясовують, чим кожний з птахів живиться. Чи можуть вони знайти собі корм узимку? Чому? (Де поділися взимку комахи, які є кормом для перелітних птахів?) Після цього робиться загальний висновок: «Перелітні птахи відлітають на зиму в теплі краї тому, що взимку для них немає корму».

Дедуктивний шлях передбачає протилежний хід міркування: від узагальнення до конкретних суджень.

У педагогічній практиці спостерігається формальне засвоєння дітьми цього причинно-наслідкового зв'язку. Учитель ставить запитання: «Чому перелітні птахи відлітають на зиму у теплі краї?» І сам дає відповідь. Діти запам'ятовують цей висновок, не усвідомивши його, тому не можуть застосувати його під час виконання інших завдань.

Залежно від змісту навчального предмета встановлюються такі зв'язки: причина — наслідок, будова — функція; мета — засіб; частина — ціле, суб'єкт — об'єкт дії, загальне — одиничне.

У процесі навчальної діяльності, вже починаючи з початкових класів, учні повинні усвідомлювати сутність таких категорій, як властивість, форма, величина, функція, причина, наслідок, склад (структура).

Як було показано вище, родові поняття формуються на основі видових.

Наприклад, поняття «корисні копалини» формується на основі понять: «торф», «кам'яне вугілля» та інших, які передбачені програмою з природознавства. Основу цього процесу складають не наочні образи, а емпіричні поняття, які дають початок загальним теоретичним абстракціям, доступним для дітей молодшого шкільного віку. Це відбувається за умови, якщо емпіричні поняття засвоюються не формально, а у процесі власної пізнавальної діяльності учнів. Оволодіння теоретичними поняттями дозволяє їм здійснювати дедуктивні умовиводи, створює базу для розвитку творчого мислення.

Умови формування природничих понять.

Поняття, як форма знань, відображає об'єктивний хід діяльності, внаслідок якої утворюється в свідомості людини:

а) чуттєве сприймання; б) засвоєння або актуалізація уявлень про окремі об'єкти чи їх групи; в) розумова діяльність, спрямована на виявлення істотних ознак; г) узагальнення і словесне вираження сутності поняття; д) введення терміну, яким позначається поняття.

Відповідно до алгоритму діяльності щодо освоєння понять, враховуючи особливості психічної діяльності молодших школярів, виведемо умови формування природознавчих понять:

1. Організація чуттєвого сприймання ознак, властивостей предметів або явищ, формування уявлень про них або актуалізація раніше сформованих уявлень. (Повторне сприймання об'єктів служить основою для актуалізації).

2. Організація розумової діяльності, спрямованої на виділення істотних ознак.

3. Забезпечення узагальнення і словесного визначення суті поняття, позначення його відповідним терміном.

4. Організація закріплення сформованого поняття шляхом репродуктивного відтворення його змісту.

5. Організація застосування засвоєного поняття у подібних і нових ситуаціях.

Наприклад, на уроці, тема якого «Рослини — частина живої природи», формується одне з елементарних понять «культурна рослина». Зміст цього поняття — рослина, яку вирощують люди і за якою вони доглядають.

Кожна форма знань (факт, уявлення, поняття) — це результат певних видів діяльності, як зовнішньої (практичної), так і внутрішньої (психічної), які взаємозв'язані між собою.

Реалізація алгоритму психічної діяльності залежить від конкретних об'єктів, про які у дітей формується уявлення або поняття.

Отже, уявлення, поняття відображають у кожній конкретній ситуації зміст знань про об'єкт чи групу, а також об'єктивний хід діяльності, в результаті якої вони здобуваються.

Додаток Б

Сприймання. Уявлення. Методика формування природознавчих уявлень

Процес пізнавальної діяльності розпочинається із сприймання окремих явищ, предметів, подій, які відбуваються через відчуття окремих ознак або властивостей, що діють на аналізатори суб'єкта. Так, **наприклад**, під час першого знайомства з квіткою у дітей утворюються різні відчуття: це колір, форма, запах та ін. Всі ці ознаки самі по собі не існують, а належать конкретному об'єктові — квітці. Тому у свідомості дитини виникає її образ. Він складається із сукупності відчуттів, які не зводяться до простої їх суми. Це пояснюється тим, що наочний образ сприймання відображає об'єкт, який характеризується цілісністю, зв'язками, взаємовідношеннями між якостями, властивостями або його частинами. Всі відчуття синтезуються, в цілісний образ, який має свою структуру. При цьому кожна ознака зіставляється з цілим і ним визначається, а цілісний образ залежить від особливостей його частин.

Сприймання тісно пов'язане з образним мисленням і мовою, тобто усвідомленням суті предмету.

Свідомо сприйняти предмет — означає впізнати і назвати його. Впізнавання здійснюється на основі попереднього досвіду. Сприйнятий образ ніби накладається на образи попередніх сприймань, які зберігаються і відтворюються у пам'яті. Якщо ці образи співпадають, то об'єкт не тільки впізнається, але й відноситься суб'єктом до певної групи чи класу предметів.

Відображення будь-якого одиничного випадку як особливого прояву загального є певним рівнем узагальненості сприймання. Узагальненість присутня навіть у тих випадках, коли сприймається абсолютно новий об'єкт, оскільки відбувається пошук подібності його із знайомими об'єктами, зіставлення з різними їх групами.

Психологічні закономірності сприймання зумовлюють необхідність цілеспрямованого керівництва утворенням чуттєвих образів у молодших школярів для того, щоб вони були об'єктивним відображенням предметів навколишнього світу.

Відчуття відбувається через аналізатори конкретної особистості. Тому сприймання залежить від її психічних особливостей. Так, потреби, інтереси, установки, почуття і воля проявляються у вибірковості сприймання. Вибірковість передбачає виділення одних предметів як об'єктів сприймання у

порівнянні з іншими, які виступають його фоном. Наприклад, молодші школярі краще помічають яскраві і рухомі предмети на фоні менш яскравих і нерухомих. Вони повніше і глибше сприймають малюнок, який створюється поступово, поелементно, ніж уже готовий. Також швидше і повніше сприймають усе те, що включається у різні види діяльності, викликає активність та інтерес.

Отже, результат сприймання — це створення цілісного образу об'єкта на основі безпосередніх відчуттів з участю образного мислення і пам'яті. Такий образ виникає та існує тільки при наявності об'єкта. Однак він авальної діяльності розпочинається із **сприймання** окремих явищ, предметів, подій, які відбуваються через відчуття окремих ознак або властивостей, що діють на аналізатори суб'єкта. Так, наприклад, під час першого знайомства з квіткою у дітей утворюються різні відчуття: це колір, форма, запах та ін. Всі ці ознаки самі по собі не існують, а належать конкретному об'єктові — квітці. Тому у свідомості дитини виникає її образ. Він складається із сукупності відчуттів, які не зводяться до простої їх суми. Це пояснюється тим, що наочний образ сприймання відображає об'єкт, який характеризується цілісністю, зв'язками, взаємовідношеннями між якостями, властивостями або його частинами. Всі відчуття синтезуються, в цілісний образ, який має свою структуру. При цьому кожна ознака зіставляється з цілим і ним визначається, а цілісний образ залежить від особливостей його частин.

Сприймання тісно пов'язане з образним мисленням і мовою, тобто усвідомленням суті предмету.

Свідомо сприйняти предмет — означає впізнати і назвати його. Впізнавання здійснюється на основі попереднього досвіду. Сприйнятий образ ніби накладається на образи попередніх сприймань, які зберігаються і відтворюються у пам'яті. Якщо ці образи співпадають, то об'єкт не тільки впізнається, але й відноситься суб'єктом до певної групи чи класу предметів.

Відображення будь-якого одиничного випадку як особливого прояву загального є певним рівнем узагальненості сприймання. Узагальненість присутня навіть у тих випадках, коли сприймається абсолютно новий об'єкт, оскільки відбувається пошук подібності його із знайомими об'єктами, зіставлення з різними їх групами.

Психологічні закономірності сприймання зумовлюють необхідність цілеспрямованого керівництва утворенням чуттєвих образів у молодших школярів для того, щоб вони були об'єктивним відображенням предметів навколишнього світу.

Відчуття відбувається через аналізатори конкретної особистості. Тому сприймання залежить від її психічних особливостей. Так, потреби, інтереси, установки, почуття і воля проявляються у вибірковості **сприймання**. Вибірковість передбачає виділення одних предметів як об'єктів сприймання у порівнянні з іншими, які виступають його фоном. Наприклад, молодші школярі краще помічають яскраві і рухомі предмети на фоні менш яскравих і нерухомих. Вони повніше і глибше сприймають малюнок, який створюється поступово, поелементно, ніж уже готовий. Також швидше і повніше

сприймають усе те, що включається у різні види діяльності, викликає активність та інтерес.

Отже, **результат сприймання** — це створення цілісного образу об'єкта на основі безпосередніх відчуттів з участю образного мислення і пам'яті. Такий образ виникає та існує тільки при наявності об'єкта. Однак він може згадуватися і відтворюватися в пам'яті, якщо буде сформоване уявлення про нього.

Уявляти — це не просто знати, а мисленно бачити, чути, відображати наочно. В уявленнях, як і в сприйманнях, дійсність відображається в наочних образах, сіле вони відрізняються між собою.

Уявлення — це чуттєво-наочний, узагальнений образ, в якому відображені зовнішні ознаки, властивості, зв'язки раніше сприйнятого об'єкта чи групи об'єктів. Уявлення виникає на основі відчуттів і сприймання як результат усвідомлення, запам'ятовування і відтворення. На відміну від сприймання, уявлення є більш узагальненим образом, оскільки запам'ятовуються не всі ознаки, а найхарактерніші.

Якщо сприймання завжди одиничні, то уявлення бувають одиничними і загальними. Одиничні — утворюються на основі сприймання одного об'єкта і відображають одиничний предмет. Загальні — відображають ряд подібних предметів і стосуються їх групи. Наприклад, одиничне уявлення про березу і загальне — про дерево. Зміст останнього узагальнений, але він пов'язується з одиничним образом. Діти не уявляють дерево взагалі, а уявляють дуб чи липу.

У загальних уявленнях відображаються спільні, сталі ознаки для групи предметів, а пропускаються випадкові, тимчасові, які з'являються під час сприймання окремих об'єктів. Загальні уявлення утворюються у процесі узагальнення одиничних уявлень.

Уявлення, як і сприймання, позначаються словом, терміном, а зміст їх виражається реченнями. Слово і речення є змістовими компонентами мовного відображення світу. Розвиток мови здійснюється з опорою на чуттєвий досвід, оскільки між словесним образом і наочним образом предмета повинен існувати тісний взаємозв'язок. У протилежному випадку слово буде простою сукупністю звуків, які можна запам'ятати, але ніколи не можна ними оперувати в думці. Уявлення формуються не тільки на основі безпосереднього сприймання, але й в результаті уяви на основі актуалізованих відчуттів, які є в досвіді дитини.

Такий процес може відбуватися під керівництвом учителя або під час сприймання знакової інформації: тексту-опису, малюнка та ін.

Кожне уявлення має зміст, тобто ті зовнішні ознаки, властивості і зв'язки чуттєво-наочного образу, які були сприйняті різними органами чуття і які створюють цей образ. Потрібно наголосити, що в кожній темі навчального матеріалу чітко визначається зміст уявлення про предмет або явище, яке формується у дітей.

За змістом уявлення визначається освітня ціль і результат процесу навчання на уроці.

У ході подальшого вивчення об'єкта (в інших темах, на інших уроках) відбувається розширення уявлення про нього.

Наприклад, у 2 класі уявлення про зміни з листяними деревами протягом року формується в кількох темах:

Тема	Зміст уявлення
Підсумки спостережень восени. Завдання для спостережень узимку	Восени з листяних дерев опадає листя. Достигають плоди і насіння.
Підсумки спостережень узимку. Завдання для спостережень навесні.	Узимку листяні дерева стоять без листя. Вони перебувають у стані спокою. Це означає, що вони живі, але не ростуть. Бруньки на них маленькі, бурого кольору.
Підсумки весняних спостережень. Завдання для спостережень за живою і неживою природою влітку.	Весною на листяних деревах бубнявіють бруньки: вони збільшуються за розміром. На деревах з'являються зелені листки. Дерева квітнуть

Аналіз процесу утворення дозволяє виділити його об'єктивні, послідовні, узагальнені етапи: а) чуттєве сприймання ознак, властивостей, зовнішніх взаємозв'язків і взаємозалежностей об'єкта; б) усвідомлення суті уявлення і словесне його вираження; в) запам'ятовування змісту уявлення; г) відтворення змісту уявлення за допомогою пам'яті.

Враховуючи об'єктивну суть уявлення як форми знань, об'єктивний алгоритм пізнавальної діяльності, результатом якої воно є, вікові особливості пізнавальних психічних процесів у молодших школярів, виведемо умови формування природознавчих уявлень в учнів початкових класів:

1. Організація цілеспрямованого відчуття і сприймання ознак, властивостей природничих об'єктів, їх зовнішніх взаємозв'язків.
2. Поєднання чуттєвої суті сприйнятого із словесним позначенням.
3. Організація усвідомлення змісту уявлення.
4. Організація запам'ятовування чуттєво-наочного образу об'єкта чи групи об'єктів.
5. Організація закріплення сформованого уявлення шляхом репродуктивного відтворення його змісту без наявності об'єкта.
6. Організація застосування сформованого уявлення при розв'язанні задач за зразком, у подібній і новій ситуаціях.

Проілюструємо ці теоретичні положення конкретним прикладом. На уроці з теми: «Грунт. Значення ґрунту і його охорона» формується уявлення про склад ґрунту. Зміст цього уявлення такий: до складу ґрунту входять перегній, глина, пісок, вода, повітря.

Уявлення виникає на основі відчуття і сприймання, але є більш узагальненою формою чуттєвого відображення. Воно служить перехідною ланкою до вищої форми пізнання — абстрактного мислення, яке оперує системою понять, що є його результатом.

Необхідно зазначити, що одиничні уявлення служать основою розвитку естетичних та етичних почуттів.

Рекомендації студенту для підготовки до уроку з курсу природничої освітньої галузі

1. Проаналізуйте зміст навчальної програми.
2. Визначте тему уроку, сформулюйте загальноосвітні цілі і завдання уроку.
3. Ознайомтесь зі змістом шкільного підручника, науково-популярною літературою, методичними рекомендаціями для вчителя початкової школи з цієї теми. З розглянутих літературних джерел відберіть необхідний для уроку навчальний зміст.
4. Виходячи із завдань уроку та його навчального змісту, визначте методи й прийоми, які доцільно використати на даному уроці.
5. Доберіть необхідні наочні засоби навчання.
6. Визначте тип, макроструктуру уроку, їх логічну послідовність.
7. Приблизно розподіліть час на різні етапи уроку.
8. Складіть і запишіть загальний план уроку. Можете скористатися схемою: тема уроку, цілі і завдання, тип уроку, основні поняття і терміни, обладнання, методи, прийоми навчання, література для вчителя та для учня;
 - запитання й завдання для актуалізації чуттєвого досвіду і опорних знань;
 - мотивація навчальної діяльності учнів;
 - викладення нового матеріалу;
 - практична й інтелектуальна діяльність школярів під час узагальнення і систематизації знань учнів;
 - домашнє завдання (з рекомендаціями до його виконання).
9. Напишіть конспект уроку за такими рекомендаціями: 1) у конспекті повинна бути чітко відображена структура всього уроку; 2) на широких полях, напроти матеріалу, який відповідає певному етапові уроку, бажано зазначити методи, прийоми і засоби навчання, необхідні для вчителя в даний момент; 3) кожен етап уроку повинен бути чітко виділений графічно (букви більшого розміру, іншим кольором тощо); 4) основний навчальний зміст бажано записувати у компактній, тезисній формі; 5) найважливіші ідеї навчального змісту, терміни, поняття корисно підкреслити, щоб виділити їх на загальному фоні сторінки; 6) зміст конспекту не можна обмежувати тільки матеріалом підручника, в той же час текст конспекту не слід перевантажувати великою кількістю фактів; 7) у конспекті бажано виділити кольором додатковий матеріал, від якого при нестачі часу на уроці можна відмовитися; 8) у конспекті необхідно вказати місце і зміст самостійної діяльності учнів; 9) необхідно приділити особливу увагу розробці різних методів контролю за якістю засвоєння учнями знань та вмінь; варіанти запитань і завдань для учнів слід записувати у логічній послідовності і виділити яскравими кольорами у тексті конспекту; 10) продумайте і запишіть домашнє завдання; намагайтесь, щоб воно (по можливості) мало творчий характер; коротко запишіть поради, пояснення до виконання домашнього завдання; 11) у конспекті важливо вказати всі логічні зв'язки між різними етапами уроку, щоб він був єдиним цілим.

Додаток Г (методична сторінка). До лабораторної роботи 1

План

1. Знайомство з приладами орієнтування на місцевості.

2. Орієнтування на місцевості за природними об'єктами, небесними тілами та іншими ознаками.

Методичні рекомендації: Формуванню просторових уявлень сприяє і правильна організація роботи на уроках з картою, планом, масштабом при вивченні різноманітних тем курсу природознавства. Щоб учні навчилися краще орієнтуватися по карті, доцільно проводити різноманітні практичні роботи. Ефективним засобом формування просторових понять є умовні подорожі, що дозволяють закріпити вміння читати умовні знаки, розуміти їх. У початковій школі використовуються фізична карта, карта півкуль, карта України, природних зон, але вчителям треба звертати увагу на навантаження карти і використовувати карти, що використовуються в початкових класах.

Наприклад:

1. Орієнтування за місцевими ознаками (уявлення):— за кольором кори на деревах; за кроною дерев; за мохом та лишайниками; за розміщенням мурашника. (Уміння орієнтуватися за місцевими ознаками)

2. Компас (поняття). Зміст:— прилад для визначення сторін горизонту, який складається корпусу, намагніченої стрілки, аретиру.

3. Визначення сторін горизонту за допомогою компаса (поняття).

Зміст: послідовність виконання дій (за підручником). (Уміння визначати сторони горизонту за допомогою компаса)

До лабораторної роботи 4

Методичні рекомендації: Навчальний дослід – це елементарний навчальний експеримент, який дає змогу відтворити явище або процес у спеціально створених умовах, простежити за його ходом, побачити ті ознаки, які у природі сприйняти безпосередньо неможливо. Обов'язковим елементом дослідів є створення спеціальних умов для проходження явищ, процесів та добір засобів для цілеспрямованої зміни об'єктів або середовища їх існування. Виконання дослідів вимагає певного обладнання.

Структура дослідів:

1. Осмислення власне предметних цілей дослідів. Актуалізація знань про об'єкт, з яким проводиться дослід.

2. Планування дослідів і визначення практичних дій, їх послідовності, вибір обладнання.

3. Використання дослідів.

4. Осмислення результатів дослідів.

5. Закріплення результатів проведення дослідів. Дослід як метод навчання, є способом взаємозв'язаної діяльності вчителя та школярів.

Термін – практична робота – часто застосовується в дидактичній і методичній літературі. Ним позначається один із практичних методів навчання, однак не існує чіткого визначення його дидактичної суті.

Практична робота – це навчально–пізнавальна діяльність, у процесі якої школярі виконують практичні дії з об’єктами в матеріальній або матеріалізованій формі. При цьому предмети і явища або умови їх існування в природі не змінюються.

Практична робота, як метод навчання, є способом цілеспрямованої організації практичної навчально-пізнавальної діяльності школярів та керування нею вчителем. Засіб організації роботи – практичне завдання. Завдання репродуктивного характеру та творчі. Більшість практичних робіт займає незначну частину уроку. Триваліші серед них ті, що виконуються на навчально-дослідній ділянці, географічному майданчику, на природі.

Практичні завдання виконуються на різних етапах уроку, можуть мати різні дидактичні цілі. За способом організації – виконуються фронтально, групами й індивідуально.

Будь - який метод реалізується за допомогою прийомів.

Методичні прийоми – це елементи того чи іншого методу, які відображають окремі дії вчителя та здобувачів початкової освіти у процесі викладання та навчання. Класифікація прийомів, яка розроблена М.М.Верзіліним, має такі групи: організаційні, технічні та логічні.

Організаційні допомагають вчителю організувати застосування певних методів.

Технічні пов’язані з використанням різних допоміжних засобів. Логічні прийоми мають особливий вплив на розвиток мислення школярів.

Найважливіші операції мислення – аналіз та синтез. Дидактичний прийом – порівняння, протиставлення. Крім того, це аналогія, узагальнення та інші.

До лабораторної роботи 5

Фенологічна екскурсія базується на вивченні сезонних змін в живій та неживій природі і проводиться відповідно до пів року. Особливості фенологічної екскурсії: базування на вивченні сезонних змін в живій та неживій природі; проведення відповідно до пів року; сприйняття природи різними органами чуття; розуміння взаємозв’язків у природі;

На відміну від уроків у класі дає змогу учням сприймати природу безпосередньо різними органами чуттів. Діти бачать об’єкти в природному середовищі, спостерігають взаємозв’язок рослин і ґрунту, тварин і рослин, залежності їх поведінки та умов існування від пори року і стану природи. Це дає можливість сформулювати уявлення про природу як єдине ціле, в якому всі елементи перебувають у тісному взаємозв’язку, утворюючи природні угруповання.

На початку кожного сезону школярі отримують завдання перевіряють певні народні прикмети, щодо погоди: навесні –якщо вранці з’являються темні хмари – вдень чекай дощу; якщо сонце сідає в хмари - чекай дощу завтра.

Довготривалі спостереження провадяться в позаурочні години. Об’єктом їх виступають процеси, явища, події, які розвиваються, змінюються протягом певного часу. Ознаки, які характеризують такий об’єкт, проявляються в різні періоди (або через деякий час) його розвитку. До цієї групи належать спостереження за умовами життя рослин; за впливом різних умов існування на

ріст і розвиток рослин; змінами, які відбуваються з конкретними об'єктами природи протягом різних пір року.

До лабораторної роботи 6-7

Методичні рекомендації: Існують матеріальні, знакові (мислені) та ігрові моделі. Як правило, побудові матеріальних моделей передують створення мисленої моделі.

Штофф В.О. в роботі «Проблеми методології наукового пізнання» дає таке визначення: «Модель — мислено уявлювана або матеріально реалізована система, яка, відображаючи або відтворюючи об'єкт дослідження, здатна замінювати його так, що її вивчення дає нам нову інформацію про цей об'єкт».

Більшість авторів (дослідження методу моделювання), ділять всі існуючі моделі на два великі класи залежно від того, якими засобами виконується моделювання: матеріальні або речові; мислені (ідеальні), знакові.

Матеріальні моделі — це тривимірне зображення об'єкта, його частини чи групи об'єктів у зменшеному або збільшеному вигляді. До них відносяться: глобус, телурій, макети тощо. Ці моделі доступні для безпосереднього сприймання. Використовуючи їх у навчальному процесі, вчитель має змогу формувати в учнів нові уявлення і поняття на основі живого сприймання конкретних образів і явищ. Характерною ознакою таких моделей є їх наочність.

Мислені (знакові) моделі можуть бути зображені на відповідних схемах, малюнках, кресленнях. Але незважаючи на те, що вони відображені в матеріальних явищах, вони як зауважує Штофф В.О. «працюють» тільки завдяки мисленим операціям, які над ними здійснює суб'єкт у процесі їх конструювання або перетворення. Матеріальні ж моделі, хоча їх побудувала або відібрала сама людина, існують об'єктивно, діють за відповідними об'єктивними законами природи і в цьому розумінні існують незалежно від дослідника.

Мислені моделі передають загальну структуру, істотні зв'язки та інші особливості реальних об'єктів в образній формі. Застосовують моделювання як при повторенні вивченого, так і при вивченні нового. Іноді при моделюванні діти виготовляють з паперу або картону кольорові фігури дерев, будівель або тварин, що робить модель виразнішою і привабливішою. Дуже важливими на наш погляд для використання такого виду роботи є теми де вводиться поняття «речовина». Максимальне використання можливо у темах «Вода», «Повітря», «Корисні копалини», «Ґрунт».

Набуття досвіду моделювання навколишнього відбувається під час розв'язування різноманітних завдань, тісно пов'язаних з практичною діяльністю школярів.

Розробки уроків

Тип уроку – інтегрований

Тема: Багатство осіннього городу.

Мета: розширити знання дітей про городні рослини, працю людей в осінню пору; вчити дітей виділяти жанрові особливості тексту, головних

дійових осіб; зіставляти опис дійових осіб з основним змістом; розвивати вміння, головні навички слуху, співу; виховувати через пісню, гру повагу до праці дорослих, бажання вивчити народні пісні.

Обладнання: стіл, застелений скатертиною, на ньому кошик з овочами. На дошці велике полотно малюнка з гарбузом та його родичами; грамзапис пісні "Ходить гарбуз по городу".

Хід уроку:

I. Організація класу.

II. Розкриття теми і мети уроку.

1. Ознайомлення з городніми рослинами.

— Діти, подивіться, яке багатство у нас на столі. Це червоні помідори, туга соковита капуста, білозубий часник, цибуля, морква, квасоля, біб. Вирощені золотими руками трударів. Щоб одержати такий урожай, треба добре трудитись кілька місяців. А як називаються ці рослини? Чому?

Сьогодні на уроці ми поведемо мову про них. Дізнаємося, звідки вони до нас прийшли. Вивчимо пісню.

Увага! Дивіться, хто до нас прийшов. (Входить Гарбуз в капелюсі, вишитій сорочці, в шароварах).

Г. Ходжу по городу, та й шукаю свого роду. А вже сотні літ журюся і не знаю, як я звуся. Баба, дід розповідали, перш гарбузом називали. Не мене, а жовту диню, мою славну господиню. Я прошу, допоможіть, щирю правдоньку скажіть.

В. Перші гарбузи прибули до нас із далекої Персії, там так і називали – диня, причому слово було складним: гарбуз означає ослячий огірок або чар-осер, буза – огірок, а найближчий твій родич – кавун. Слово кавун теж означає назву дині. Тільки не в Персії, а в Греції. Усі ці овочі були завезені до нас із південних країв. За довгу дорогу незвичні чужі назви, зовні схожих овочів, переплутались, і тебе назвали гарбузом.

Г. О, тепер усе я знаю, більше родичів не маю.

(Піднімаються огірочки).

О. Ну, а ми, ми ж огірочки, ваші рідні сини й дочки. Нас нестиглими прозвали древні греки, бо вважали, що коли б ми достигали, то смаку уже не мали.

Огірочки на дошку прикріплюють малюнок огірків.

В. Діти, хто з вас запам'ятав, що означає слово огірок? (Насін.).

В. А це хто до нас прийшов?

Редиска.

Р. Я кругленька, червоненька, з хвостиком тоненьким. На городі мене рвуть, мене ріжуть, мене тнуть. І до столу подають. Як в народі мене звать? (Прикріплюється малюнок редиски).

Р. Я у Франції родилась. Цілим світі полюбилась. Означає корінець. Ось і загадці кінець.

В. А хто цей хлопець молодець? Сам червоний, а чуб зелений.

Буряк: Місяць не один мине, поки виростиш мене. Вимагаю я турботу. Звусь в арабів батько поту. (Буряк вивішує свій малюнок).

Г. Ось до нас іде краса, наче льон її коса.

Кукурудза. Білі зуби маю та усі ховаю. Довгі коси маю та не заплітаю.

Г. Хто це? Прикріплює малюнок кукурудзи.

Г. Звідки ти до нас прийшла, звідки назву принесла?

К. Яз Румунії прийшла. Звідти назву принесла. наче шишка на ялині, на міцній росту стеблині. Звідси назва йде моя Ялинкова шишка я.

Вчитель. Овочі, з якими ви тільки що зустрілись допомогли дізнатись, звідки прийшла їхні назви і що вони означають. Про городні рослини народ склав пісню "Ходить гарбуз по городу" (Розкриває вчитель дошку, а там - малюнки).

Зараз ми навчимося виразно читати, а потім співати цю пісню.

2. Словникова робота.

Біб – з родини бобових, подібний до квасолі, тільки більший, раніше досягає, кидають у борщ, суп як приправу.

3. Прослухування пісні:

а) звернути увагу на виразність читання;

б) запам'ятати, про кого говориться в пісні.

4. Слухання із грамзапису.

5. Відповіді на запитання, поставлені перед слуханням текст

6. Читання учнями по куплету.

7. Хорове читання (ведучий-вчитель).

8. Робота над змістом прочитаного.

— Прочитайте перші чотири рядки пісні.

— Що розповідає гарбуз про своїх родичів?

Подивіться, яким змальовано гарбуза (задоволенням, великим, він у гарному вбранні, як справжній господар, обходить свої володіння).

— А як ставляться до нього всі родичі? (з повагою, радісно зустрічають).

— Прочитайте виразно останні слова куплету, зверніть увагу на схожі звучання рядків пісні. (Це дозволяє вам легко його читати).

III. Музичне оформлення пісні (Урок продовжує вчитель музики).

1. Звичайно, тільки працьовиті люди могли б виростити такий славний урожай. Але наші українські люди не тільки працьовиті, вони ще й веселі. Люблять співати, танцювати. Все життя людини пов'язане з піснею. От наприклад пісня: "Ходить гарбуз по городу" співають тоді, коли люди зібрали урожай, тобто восени.

2. Слухання пісні у виконанні вчителя.

3. Завдання – звернути увагу на характер пісні.

— З якою швидкістю і в якому темпі виконується пісня?

Учні називають, вчитель, підправляючи, прикріплює на дошці:

Мелодія – радісна, грайлива, приємна, співуча.

Темп – помірний, стриманий.

4. Розучування пісні учнями.

а) розспівування;

б) робота над мелодією;

в) вивчення пісні з учнями.

IV. Читання і відгадування загадок.

— Назвіть інші рослини, які не згадуються в пісні.

— Назвіть ознаки, якими вони схожі.

— Назвіть страви, які можна приготувати з городніх рослин.

V. Підсумок.

— Що нового дізналися на уроці?

— Чого навчилися?

Домашнє завдання: відшукати загадки з додаткової літератури про городні рослини і запам'ятати їх. Можна вивчити напам'ять.

Тип уроку – узагальнення і систематизації нових знань

Тема: Рослинний та тваринний світ нашої місцевості.

Мета: навчально-розвиваюча: узагальнити, конкретизувати, поглибити та систематизувати знання про природу; встановити взаємозв'язок між природою та трудовою діяльністю людини. Розвивати любов та бережне ставлення до природи.

Обладнання: глобус, географічна карта, гербарії рослин своєї місцевості, таблиці тварин, Червона книга України.

Методи: робота з картою, демонстрація діафільму, показ гербарного матеріалу.

Хід уроку:

I. Організація початку уроку (1-2 хв).

II. Повідомлення теми і завдань уроку.

Завдання уроку:

1. Визначити місцезнаходження своєї області на глобусі, на географічній карті.

2. Що характерно для природи нашої місцевості, в якій природній зоні вона знаходиться?

3. Які рослини та тварини переважають у нашій місцевості?

III. Вступна бесіда (5-10 хв.)

Вчитель показує фрагмент діафільму "Природа своєї місцевості".

Бесіда:

Які рослини та тварини ви бачили? Чим вони відрізняються і від чого це залежить?

IV. Повторення та узагальнення по темі (25-30 хв).

1. Робота з таблицями та гербаріями:

а) Які рослини зображені на гербарії? (Які тварини зображені на таблиці?)

б) Визначити, які з них зустрічаються на території Волинської області?

в) Чим рослини Волинської області відрізняються від рослин пустель?

г) Чим тварини Волинської області відрізняються від тварин тундри?

2. Робота з діапроектором (бесіда про рослин та тварин, які занесені в Червону книгу? Що ви знаєте про даних рослин та тварин?).

3. Продовження перегляду діафільму "Природа своєї місцевості" (Обговорення діафільму).

V. Підсумок уроку.

Підсумовуючи отримані знання, учні дають усну або письмову характеристику рослинного або тваринного світу своєї місцевості.

VI. Домашнє завдання:

1. Зібрати малюнки тварин своєї місцевості.
2. Зібрати гербарій рослин своєї місцевості.

Тип уроку предметний

Тема: Термометр.

Мета: формувати в учнів поняття "термометр", уявлення про властивості рідин розширюватися при нагріванні та стискуватися при охолодженні; формувати вміння користуватися термометром; виховувати спостережливість уважність в процесі демонстрування та проведення дослідів, формувати уміння доводити, діяти за аналогією.

Завдання:

— продовжувати формувати уявлення учнів про агрегатні стани речовини (твердий, рідкий, газоподібний);

— ознайомити з різними видами термометрів, їх будовою, принципами дії;

— навчити визначати, записувати, читати показання термометра.

Основні поняття і терміни: "термометр", "градус", "розширення", "стискання".

Обладнання: термометри для вимірювання температури повітря, води, тіла людини (демонстраційні та роздаткові моделі), інструктивні картки з послідовністю проведення дослідів; склянки з теплою та холодною водою.

Методи і методичні прийоми: словесні (розповідь, бесіда, інструктаж); наочні (демонстрування учителем термометрів, дослідів); практичні (проведення дослідів, фіксація результатів виконаної роботи).

Структура уроку:

1. Організаційний момент.
2. Спостереження за погодою.
3. Актуалізація опорних знань учнів за запитаннями.
4. Повідомлення теми та завдань уроку. Мотивація навчальної діяльності.
5. Сприймання та усвідомлення учнями нового матеріалу.
6. Осмислення знань учнями.
7. Підведення підсумків уроку.
8. Повідомлення домашнього завдання.

Тип уроку: засвоєння нових знань, умінь і навичок.

Тема. Як вимірювати температуру повітря?

Мета: сформувати уявлення про властивості рідин розширюватись при нагріванні та стискатися при охолодженні; дати поняття "термометр"; формувати вміння користуватися термометром; розвивати вміння спостерігати за ходом і результатами дослідів, доводити власну думку.

Обладнання: гість уроку — Сонечко Семикрапочка, термометри та їх

моделі, ілюстрації із зображеннями термометрів різних видів, динамічні моделі "Термометр", обладнання для проведення досліду, презентація "Термометр", портрети вчених.

Методи і види роботи: бесіда, розповідь учителя, пояснювально-ілюстративний метод, самостійна робота, практична робота.

Хід уроку

I. Організація класу

II. Актуалізація опорних знань

1. Розв'язання проблемної ситуації на основі демонстраційного досліду.

Обладнання для досліду: три склянки з водою (гарячою, теплою і холодною).

Завдання до досліду

Один учень визначає на дотик температуру води в першій склянці і порівнює її з температурою води в другій склянці. *Висновок.* Вода у другій склянці холодна.

Другий учень визначає на дотик температуру води в третій склянці і порівнює її з температурою води в другій склянці. *Висновок.* Вода у другій склянці гаряча.

— Чому ваші друзі дали різні відповіді?

— За допомогою чого можна визначити температуру?

2. Робота в парах.

Учні отримують склянки з водою і за допомогою термометра визначають її температуру.

III. Повідомлення теми і мети уроку

На уроці ми ознайомимося з приладом для вимірювання температури. Дізнаємось, які бувають термометри. Ознайомимося з їх будовою, навчимося ними користуватися.

IV. Первинне сприйняття й усвідомлення нового матеріалу

1. Бесіда на основі демонстрації різновидів термометрів.

— Як називаються всі ці прилади?

— Які різновиди термометрів вам відомі? (*Медичний, надвірний, кімнатний, для вимірювання температури ґрунту, для вимірювання температури води, технічні, електронні.*)

2. Словникова робота (с. 16 підручника).

— Що означає слово "термометр"?

— Що таке "термо" і "метр"?

— Яке призначення мають термометри в побуті?

— Коли і як ними користуються люди?

— Чому треба бути особливо обережним, користуючись медичним термометром?

3. Вступне слово вчителя.

Термометр — це дуже важливий пристрій, він великий помічник людини. І допомагає він у багатьох сферах людської діяльності. Я впевнена, що кожен з вас користувався термометром. Чи не так?

4. Аналіз будови термометра з елементами бесіди.

— Давайте уважно розглянемо термометр і ознайомимося з його будовою. Термометр складається із: шкали з поділками та цифрами; скляної трубочки, заповненої рідиною.

— Чи знаєте ви, яку рідину використовують у термометрах? (Ртуть та підфарбований спирт.)

Чому не можна використовувати воду як рідину для термометра? — Чи знаєте ви, що таке градус? *(Це одиниця вимірювання температури, градусу відповідає найменша поділка на шкалі термометра.)*

— Що означає літера С? *(Це скорочене позначення прізвища винахідника даної шкали Андерса Цельсія. Воно означає, що ми вимірюємо температуру у градусах Цельсія.)*

Використовується ще і шкала іншого винахідника — Даніеля Фаренгейта. (Демонстрація портретів учених.)

Що прийнято за 0° у шкалі Цельсія? *(Температура танення льоду, або кристалізації води.)*

— А за 100° ? *(Температура кипіння води.)*

У Фаренгейта 0° — надзвичайно низька температура; 32° — це температура танення льоду; 212° — точка кипіння води

— Що прийнято за 0° у шкалі Цельсія? *(Температура танення льоду, або кристалізації води.)*

— А за 100° ? *(Температура кипіння води.)*

У Фаренгейта 0° — надзвичайно низька температура; 32° — це температура танення льоду; 212° — точка кипіння води.

5. Розв'язання проблемної задачі.

— Яку властивість рідин покладено в основу дії термометра?

6. Проведення демонстраційного досліду.

Наллємо повну пробірку забарвленої води кімнатної температури і закриємо її корком зі скляною трубочкою. Позначимо рівень води смужечкою. Опустимо пробірку в гарячу воду.

— Як змінився рівень води у скляній трубочці? Скільки її стало?

А тепер опустимо пробірку у склянку з холодною водою.

— Як змінився рівень води в трубочці?

Давайте зробимо висновок: яку властивість мають рідини при нагріванні і яку — при охолодженні?

— Який принцип дії термометра?

7. Фізкультхвилинка. Раз, два, всі присіли, Потім вгору полетіли. Три, чотири — нахилились, У струмочку дружно вмилась. Хмарка сонечко закрила, Сльозки дрібні зронила, Ми ті слезки пошукаєм, У травичці позбираєм. Потім дружно походили І на місце сіли.

У. Закріплення і осмислення знань

1. Практична робота.

Цифри, що стоять на шкалі термометра над нулем, позначають градуси тепла, а ті, що нижче, — градуси морозу.

Давайте потронуємося правильно називати температуру: $+3^{\circ}\text{C}$ — три градуси тепла, або три градуси вище за нуль, або плюс три градуси за Цельсієм.

-10 °C — десять градусів морозу, або десять градусів нижче від нуля, або мінус десять градусів за Цельсієм.

2. Робота з читання показань термометра. +8, -6, +12, -24, +7, -8, -2, -10, -19, 0. А тепер навпаки:

Вісім градусів морозу, два градуси вище нуля, тринадцять градусів тепла, вісім градусів нижче нуля, сімнадцять градусів вище нуля.

3. Робота з підручником.

— Прочитайте, які бувають термометри і що ними можна виміряти?

— Які одиниці вимірювання температур ви знаєте?

— Яку будову має термометр?

4. Робота з динамічними посібниками «Термометр».

— Я називаю температуру, ви на своїх термометрах її виставляєте, а потім записуєте на дошці.

VI. Узагальнення та систематизація знань

1. Робота в зошитах із друкованою основою (с. 2).

— Підписати назви термометрів.

— Вписати результати практичних вимірювань температури води, повітря, ґрунту.

— Записати показання термометрів та порівняти їх.

2. Практична робота в групах.

Давайте з вами спробуємо виміряти температуру:

1 група — води у склянці;

2 група — землі в горщику з квіткою;

3 група — власного тіла;

4 група — повітря.

3. Розв'язання кросворду.

4. Заповнення щоденника спостережень.

VII. Підсумок уроку

Діти, продовжте речення: На цьому уроці я навчився (навчилась).

VIII. Домашнє завдання

Урок з елементами проблемного навчання

Тема. Різноманітність тварин у природі.

Мета: формувати поняття "звірі", "птахи", "плазуни", "земноводні", "риби", "комахи", "черви", "молюски", "раки", "павуки"; розвивати вміння порівнювати, спостерігати; виховувати любов до природи, бажання оберігати тварин.

Обладнання: ілюстрації різних тварин, таблиці, малюнки дітей.

Хід уроку

I. Хвилинка спостереження.

Який зараз місяць? Чому він так називається? Які народні прикмети ви знаєте?

Горобці ховаються на мороз або на завірюху?

Що можна сказати про сьогоднішню погоду?

Які зміни відбуваються у живій та неживій природі?

Які зміни ви помітили у вашому дворі?

II. Перевірка знань учнів.

1. Фронтальне опитування.

Яку тему ви почали вивчати?

Доведіть, що тварини належать до живої природи.

Які особливості є у тварин?

Навіщо тварини необхідні у природі?

Чим живляться тварини?

Як люди використовують тварин? (Учитель звертається до таблиці №2.)

2. Тестові завдання за темою "Тварина — частина живої природи"».

Перевірка творчих завдань.

(Два—три учні показують свої малюнки тварин і розповідають про них.)

Кого ти намалював? Розкажи, чим ця тварина тобі подобається.

III. Актуалізація опорних знань.

Чи всі тварини однакові?

Які групи тварин вам відомі? (Клас розглядає таблицю №1.)

IV. Повідомлення теми.

Сьогодні ми помандруємо до царства тварин. Мені будуть допомагати учні, які теж готувались до цього уроку. Вони будуть моїми асистентами-помічниками.

V. Вивчення нового матеріалу.

1. Розповідь учителя з елементами бесіди за планом.

План (зображений на дошці).

Назва тварини. Розмір тіла. Частини тіла (голова, тулуб, ноги, хвіст).

Чим вкрите тіло? Особливості зовнішньої будови.

2. Порівняння лисиці і лося (за планом).

Висновок: тварини, тіло яких вкрите шерстю, називають звірами. Вони вигодовують малят молоком (це істотні ознаки звірів).

Які звірі живуть в нашій місцевості? Загадка. Влітку сірий, а взимку білий. (Заєць.)

3. Учениця розповідає про зайця.

Заєць.

Заєць-біляк — це лісовий мешканець. Удень він спить, а вночі виходить житись. Узимку він живиться корою молодих дерев.

Він дуже легко і швидко пересувається по глибокому снігу. Його ноги взимку обростають хутром, навіть між пальцями виростає шерсть. Зайцеві тепло і на снігу краще триматись: нога стає ширшою, наче він одягнув лижі.

Крім зайця-біляка, ще є заєць-русак. Він населяє поля та степи. Живитися теж виходить вночі, розкопує сніг і їсть озимину.

У зайців багато ворогів: вовки, лисиці, собаки, сови, а також мисливці. Люди винищують їх заради хутра і Смачного м'яса.

Хутро у зайців тепле, легке, а його колір допомагає маскуватись і ховатися від ворогів. У нас водиться багато зайців.

4. Порівняння сови і синиці (за планом).

Висновок: тварин, тіло яких вкрите пір'ям, називають птахами.

Яких ви знаєте птахів? А які птахи є в нашій місцевості?

В Україні найбільший птах — сірий журавель (1м 20 см).

5. Учень розповідає про дятла.

Дятел.

Взимку у лісі тихо, тільки десь вдалині чути короткий, переривчастий стукіт — це працює у своїй «кузні» великий яскравий дятел. Знайде він у лісі дерево із розколиною і зробить в ній свою «кузню». Наносить туди шишок, засуне в щілину, а потім роздзьобує шишки і язиком дістає з них насіння. Через деякий час біля дерева валяється ціла купа шишок.

Живиться дятел також комахами, які живуть у корі і під корою дерев.

Дятла називають лісовим лікарем, бо він поїдає шкідливих комах. А значить, ліс буде жити.

Цілий день працює дятел. Спирається своїм сильним хвостом на стовбур, чіпляється сильними лапами і довбе дерево міцним, як долото, дзьобом. А потім довгим язиком, на якому є шипи, наколює комах і з'їдає їх. Довжина його язика більше 10 сантиметрів.

У нас, у лісах водиться багато дятлів. Гніздяться вони в дуплах дерев.

6. Порівняння черепахи і ящірки (за планом).

Як вони рухаються? Бігають чи повзають? Висновок: це плазуни.

7. Робота з підручником.

Завдання: на сторінках 34 і 135 прочитати про риб та земноводних, зробити висновки.

На сторінці 134 прочитати про комах. Закріплення вивченого.

8. Робота в зошиті. С. 31 (завдання).

VI. Підсумок. Чи є у вас вдома тварини? До якої групи вони належать? Чому ви так вирішили?

УРОКИ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» З ВИКОРИСТАННЯМ ПРОЕКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Міні – проект « Україна на карті світу»

Тип проекту: ознайомлювально-інформаційний, груповий, частково – пошуковий, короткотривалий.

Учасники проекту: учні, учитель, батьки.

Обґрунтування вибору проекту. Узагальнення вивченого матеріалу про географічне розміщення України, її кордони. Розвиток творчих здібностей учнів, формування навичок дослідницько-пошукової діяльності. Виховання патріотичних почуттів.

Мета і завдання. Підготувати наочний і теоретичний матеріал про сусідство України з іншими державами; розвивати творчі здібності учнів, навички.

Прогнозований результат: доповіді здобувачів початкової освіти, проведення уроку-дослідження "Україна на карті світу".

Виконання проекту.

1.Географічне положення України.

2.Місце України в Європі за площею і територією.

3.Країни – сусіди.

План роботи над проектом

1. Обговорення з учнями мети і завдань проекту, форми захисту.
2. Інструктаж з виконання роботи.
3. Пошукова діяльність учнів.
4. Аналіз, обробка отриманих результатів. Підготовка до презентації-захисту.
5. Захист виконаних завдань на уроці.

Міні- проект «Скарби України»

Тип проекту: дослідницько-пошуковий, груповий, короткотривалий.

Учасники проекту: учні, учитель, батьки.

Очікувані результати: ознайомити з найвизначнішими національними символами природного походження, найбільшими об'єктами, створеними працею українського народу, забезпечити розвиток пізнавальної діяльності учнів, їх творчої ініціативи. За результатом творчих робіт створити довідник.

Мета проекту: формувати уявлення про національну культуру українського народу, дізнатися де збирають, вивчають і зберігають пам'ятки культури; збагатити знання про музеї, розвивати допитливість; виховувати інтерес до історії і культури рідного краю; викликати бажання вивчати, берегти і примножувати багатство рідного краю.

Прогнозований результат: доповіді учнів, презентація.

Виконання проекту.

1. Зібрати дані про природні об'єкти – символи України: Дніпро, острів Хортицю.
2. Сказати слово про людей, які прославили Україну, зробили багато для її розвитку.
3. Археологічні пам'ятки України.

План роботи над проектом

1. Обговорення з учнями мети і завдань проекту, форми захисту.
2. Інструктаж з виконання роботи.
3. Пошукова діяльність учнів.
4. Захист виконаних робіт, оформлення презентації.
5. Проведення уроку-подорожі.

Міні – проект з курсу «Символи держави: герб, прапор, гімн, їх значення»

Тип проекту: ознайомлювально-інформаційний, груповий, короткотривалий.

Учасники проекту: учні, учитель, батьки.

Очікувані результати: вчити знаходити, опрацьовувати інформацію, необхідну для виконання завдань, розвивати зацікавленість учнів проектною діяльністю, стимулювати прагнення учнів вчитись, удосконалювати комунікативні навички спілкування учнів у колективі, групі, парі; прищеплювати повагу до державних, історичних, культурних символів українського народу. За результатом творчих робіт створити довідник.

Мета проекту: розширити знання про державні, народні, історичні та культурні символи українського народу; сприяти формуванню національної

свідомості школярів; виховувати патріотичні почуття і повагу до Батьківщини; продовжити формування навичок поведіння під час урочистих подій, виховувати почуття любові до історії і культури рідного краю.

Виконання проекту

1. Довідатись з різних інформаційних джерел зміст термінів "символіка", "символ".

2. Підготувати розповідь про створення державних символів України.

3. Підготувати добірку віршів, приказок про державні символи України.

План роботи над проектом

1. Обговорення з учнями мети і завдань проекту, форми захисту.

2. Інструктаж з виконання роботи.

3. Пошукова діяльність учнів.

4. Захист виконаних робіт на уроці «Я у світі», створення довідника.

Міні – проект «Моя сім'я. Склад сім'ї. Складання родовідного дерева»

Тип проекту: дослідницький, творчий, особистісний, короткотривалий.

Учасники проекту: учні, учитель, батьки.

Очікувані результати: зміцнити родинні стосунки, розвивати критичне мислення, вміння одержувати інформацію, аналізувати її, порівнювати, робити висновки, стимулювати прояв інтересу до історії свого роду, сім'ї.

Мета проекту: розширювати знання учнів про найдорожчих людей; поглибити знання дітей про основний обов'язок членів сім'ї – кожен член великої родини повинен дбати про красу, чесність і порядність свого роду, вчити надавати допомогу членам родини, дбати про здоров'я рідних; розвивати зв'язне мовлення, критичне мислення, уміння слухати, аналізувати, робити висновки, виховувати любов до батьків, шанобливе ставлення, потребу турбуватися про них, допомагати їм.

Прогнозований результат: презентація родовідного дерева учнями, розповіді про власних предків, цікаві історії життя родини.

Виконання проекту

1. Порівняти, яке поняття ширше: сім'я чи родина?

2. Дослідити, від кого ви успадкували здібності (до малювання, співу, читання, трудового навчання...)

3. Пошук інформаційних джерел (бесіди зі старшими членами родини, складання родинного дерева).

План роботи над проектом

1. Обговорення з учнями мети і завдань проекту, форми захисту.

2. Інструктаж з виконання роботи.

3. Самостійна діяльність учнів.

4. Презентація виконаних завдань під час уроку.

Додаток Д

Схема аналізу уроку з курсу природничої освітньої галузі

I. Загальні відомості.

1. Підготовка приміщення до уроку, готовність здобувачів початкової освіти.

2. Тема і дидактична мета уроку.

II. Досягнення освітньої мети уроку.

1. Методи і прийоми перевірки домашнього завдання.

2. Аналіз запитань й завдань, які пропонуються для опитування учнів.

3. Дотримання критеріїв оцінювання навчальних досягнень школярів з курсу природознавства.

4. Методи вивчення нового матеріалу; достовірність фактичного матеріалу.

5. Послідовність і системність викладу.

6. Зв'язок матеріалу з раніше вивченим, міжпредметні зв'язки.

7. Практичні роботи й досліди на уроці, їх унаочнення, ефективність, правильність проведення.

8. Способи активізації пізнавальної діяльності учнів, використання засобів наочності. Зміст і методика закріплення матеріалу: вправи, самостійна робота учнів, дидактичні ігри з природничим змістом.

9. Домашнє завдання, його обсяг, складність і диференційованість.

III. Досягнення виховної мети уроку.

Формування якостей особистості на уроці: наукового світогляду, патріотизму, естетичного й екологічного виховання, любові до праці, розвиток спостережливості та інтересу до вивчення природи.

IV. Досягнення розвиваючої мети уроку.

1. Розвиток самостійності і творчих сил здобувачів початкової освіти.

2. Фізичний здобувачів початкової освіти.

V. Поведінка учнів на уроці.

1. Активна розумова діяльність, дисциплінованості.

2. Цілеспрямованість і зосередженість уваги.

VI. Стиль роботи вчителя на уроці.

1. Засоби управління поведінкою здобувачів початкової освіти.

2. Контакт з учнями: вміння володіти класом, організувати працю учнів, підтримувати дисципліну і підвищувати активність учнів.

3. Доступність викладу навчального матеріалу, вміння підібрати матеріал до різних видів роботи.

4. Робоче місце вчителя.

VII. Оцінка професійних рис студента, який проводить урок:

Рівень прояву його специфічних професійних якостей: здатність володіти собою, знання методики навчання курсу, вміння оцінювати психологічні особливості здобувачів початкової освіти, уважне, тактовне, доброзичливе, вимогливе ставлення до здобувачів початкової освіти.

VIII. Результати уроку.

Досягнення дидактичної мети. Якість засвоєння нового матеріалу.

Позитивні і негативні сторони уроку та ліквідація недоліків.

Затверджено науково-методичною радою Волинського національного університету імені Лесі Українки (Протокол № 6 від 15.01.2024 р.)